

ОБІРВАНІ СТРУНИ

антологія поезії

ОБІРВАНІ СТРУНИ
Антологія поезії

Обкладинка Миколи Бутовича

ОБІРВАНІ СТРУНИ

АНТОЛОГІЯ ПОЕЗІЇ
ПОЛЯГЛИХ, РОЗСТРІЛЯНИХ,
ЗАМУЧЕНИХ І ЗАСЛАНИХ
1920-1945

Вибір, передмова й довідки
Богдана Кравцева

В И Д А Н О

Науковим Товариством ім. Шевченка в Америці
і Українською Вільною Академією Наук
у США за матеріальною допомогою
Східньо-Європейського Фонду

diasporiana.org.ua

BROKEN STRINGS

AN ANTHOLOGY OF POEMS
OF UKRAINIAN POETS
KILLED OR DEPORTED
BETWEEN 1920 AND 1945

Selection, foreword and notes
by Bohdan Krawciw

Published by the Shevchenko Scientific Society, Inc.
and by the Ukrainian Academy of Arts and Sciences, Inc.
with the assistance of the East European Fund, Inc.

Copyright 1955
by the Shevchenko Scientific Society in the U. S. A., Inc.

П Е Р Е Д М О В А

Перелистовуючи твори зібраних у цій антології авторів, прочитуючи їх життєписи, переглядаючи списки їх книжок — пізнаємо жахіття часу: на протязі всієї історії світу, в доби найжорстокіших наїздів і воєн не було випадку, щоб за чверть століття зліквідовано майже всю літературу якогось народу, знищено фізично творців найніжнішого з мистецтв — поезії.

Сорок один поетів, що їх твори зібрані в цій книжці, поетів поляглих в бою з ворогом, розстріляних, замучених по концентраційних таборах і засланих на неминучу смерть. Це не всі. В нашому списку фігурує ще 20 поетів — теж жорстоко зліквідованих — що їх творів не повелося роздобути, зафіксувати для історії хоч одним віршем. Та й цих 61, що про них ми знаємо, це тільки частина із зліквідованих діячів української культури: літератури, мистецтва, науки.

Між сорок й один зібраними тут поетами — вісімнадцять, що про їх смерть знаємо певно, але й це число треба збільшити, коли взяти до уваги вік деяких із засланих: бо тяжко повірити, щоб такі, як Микола Вороний (нар. 1871), Філянський (нар. 1873) чи й інші молодші, змогли дожити в умовах каторжних робіт віку 80-и чи й 70-и літ.

Із сорока й одного зібраних тут імен — тридцять п'ятьох зліквідовано так чи інакше московським окупантом України на протязі 25-ліття (1919-1945 роки). Одного розстріляли денікінці в 1919 році. П'ятеро зліквідували німецькі окупанти на протязі тільки трьох років — факт, який як не можна краще свідчить про те, чим загрожувала німецька окупація Україні. Двадцять поетів, що не репрезентовані в цій антології своїми творами, зліквідовані Москвою.

*

Усвідомлюючи характер, вагу і значення творчости зліквідованих поетів, треба сказати, що вони репрезентують ціле півсто-

ліття української поезії, що це вони сформували обличчя української літератури в цьому півстолітті і що це вони — за малими винятками тих, які залишилися живими чи померли природньою смертю — були ініціаторами і представниками всіх важливіших і видатніших напрямків в українській поезії. В особах зліквідованих поетів знищено найвидатніших представників двох наймаркантніших діб української літератури — українського літературного відродження дев'ятсотих років, як і багатогранного барвистого розвитку українського літературного життя двадцятих і тридцятих років нашого століття.

Пригадати ж тільки імена: Микола Вороний, Філянський, Чупринка — це ж поза О. Олесем, що емігрував і помер на вигнанні — найвидатніші з літературного сузір'я першого чвертьстоліття нашого віку.

Неоклясиків — „гроно п'ятірне нездоланих співців” — зліквідовано цілком: заслані і мабуть усі загинули на каторжних роботах: Зеров, Филипovich, Драй-Хмара. Моральним терором зламано Рильського.

Зліквідовано дорешти яскравих, гомінких і таких оспорюваних українських футуристів: Семенка, Шкурупія, Валеріяна Поліщука, Йогансена. Зліквідовано не тільки фізично: з футуризму не залишилося і сліду в сучасній українській підсоветській поезії, хоч у російській він існує й культивується далі.

Розбито і знищено велику групу символістів: Загула, Якова Савченка, Слісаренка, Плужника, Фальківського. Свідзінського, що примикав до неоклясиків своєю творчістю, спалено живцем. Врятувалися тільки Осьмачка, що прикинувся божевільним, і, врятувавшись, опинився на еміграції, і Терещенко, що, відбувши „перевихову” на засланні, співає сьогодні „частушок”.

Вкінці знищено фізично такі видатні і яскраві індивідуальності як: Ладя Могилянська (розстріляна), Олекса Влизько (розстріляний), Марко Вороний-Антіох (засланий), Аркадій Казка (наклав на себе руку у в'язниці).

З рук німецьких окупантів згинули: Олена Теліга, О. Ольжич, Фомін, Ірлявський, Пронченко.

У відкритому бою з ворогами поліг Юрій Липа: поет, повістяр і публіцист нової України.

Не зазнали пощади й ті, що вільно чи невільно намагалися служити ворогові, зберігаючи в глибині серця любов до свого — турботу за розцвіт української культури: Атаманюк, Бобинський, Іван Крушельницький.

*

Коротко кажучи: ліквідовано, нищено все, що мало українське національне обличчя, що вирізнялося своїм окремішнім характером, що могло так чи інакше збагатити українську літературу й у дальшому українську культуру, все, що орієнтувалося чи й тільки могло потенційно орієнтуватися на західні зразки, напрямки, ідеї. Підрізувано в корені безпощадно кожну спробу новаторства, байдуже чи в змісті чи хоч би у стилі. Поезію обмежено до вузького кола особистих людських переживань, робочих співанок й оспівування режиму.

Тому то й місця для вище згаданих поетичних напрямків, груп й індивідуальностей не могло бути. Їх зліквідовано (і ліквідується ще й сьогодні!) пляново, систематично, до кореня. Не помагав жаден спротив активний чи пасивний, не охоронювала перед ліквідацією ні мімікрія, ні пристосування, ні навіть інколи самозаперечення. Не помагало каяття, обвинувачування себе і других в усіх можливих злочинах, не рятувала довголіття не раз участь в компартії чи й навіть інколи служба в НКВД.

В яких умовах жили і працювали і мусять жити ще й сьогодні українські письменники під советським режимом — тема, перед якою може жажнутися навіть найсміливіше, навіть випробуване в описі найжахливіших ситуацій перо. Українські письменники зазнавали і зазнають морального терору, що про нього важко було б навіть подумати й уявити в будьякому дотогочасному людському суспільстві. Фізична смерть, розстріл чи хоч би спалення живцем, були ще не раз ласкою в порівнянні до тих моральних мук, що їх зазнавали живі й інколи упривілейовані поети.

Висловив це геніяльно один із тих, що зазнавали цього морального терору і змогли втекти від нього, Освальд Бурггардт (Юрій Клен) у своїх „Проклятих роках”:

Помолимося за тих, кому на герць
Піти не вистачить снаги і сили,
За всіх отих, кого гірка як смерть

Недоля під ярмо важке схилила,
Хто чашу горя п'є, налиту вщерть,
Вславляючи життя своє немиле;
За тих співців, які за хліб і чай
Вспівують нам пекло, наче рай.

Бо може жереб їх з усіх найгірший:
Вони вславляють тиск чужих долонь,
На самоті ж їм груди дишать ширше:
Як ніч обвіє пахощами скронь,
Вони складають потай п'яні вірші,
Де плаче сонце... Й кидають в вогонь.
Не вчує світ: весна крізь ті канцони
Ридає так, що на душі холодне.

*

Творити в пеклі, оспівувати пекло і гинути в пеклі — така доля випала українським поетам нашої доби.

*

Декілька прикладів тієї пекольної долі:

Олекса Влизько — захоплений юнак, комсомолец, „шистаставник революційного оптимізму”, за висловом наказного критика Б. Коваленка. Видає збірку захоплених поезій „За всіх скажу” співає про московський „жовтень”, громить Європу, справляє „серце на нрд” (перший вірш надрукований в журналі „Глобус” 1925 року). Але всього цього мало: від нього вимагають „подбати про щільний і активний зв'язок з революційним суспільством, щоб органічно засвоїти психологію пролетарської класи”. Влизько борсається, пробує „іти в ногу” щільно й активно, і випикує собі присуд смерти в „Баляді про остаточне короткозоре Ельдорадо” ствердженням:

„Бо власна земля — холодна й німа,
Бо власна земля — як завжди — тюрма,
А краща — усюди, де нас нема!”

В грудні 1934 року Влизька судять разом з Буревієм, Фальківським і Косинкою за „організування диверсійних і саботажних

актів”, присуджують йому кару смерті і розстрілюють 5. січня 1935 року. Під час процесу його примушують обвинуватити футуриста Гео Шкурупія, милу й хорошу, але безпорадну людину, що це він, Жора Шкурупій, залучив його, Влизька „до складу фашистської української націоналістичної організації” і признаватися, що він Влизько (глухо-німий!) „цілком поділяв усі терористичні постанови і фашистську п'ятформу” цієї організації...

Разом з Влизьком у січні 1935 року розстріляно і Дмитра Фальківського. Син бідняка — цегельняного робітника з Кобринщини на Поліссі — з молодих років включається до революційного руху, відбуває три роки в Червоній армії, служить за власним признанням в Чека („я теж косити мушу в ім'я майбутнього врожаю” — вірші із циклу „Минуле”) і розчарований вертається до свого Полісся, до „туги сіл”, до далеких рідних обріїв. Фальківського цькують, виклинають, закидаючи йому есенінські мотиви і мінор, і вимагають від нього (Яків Савченко і Дмитро Загул — пізніше теж зліквідовані!) «перебороти в собі ветху і струхлявілу психіку старомодного співця „сільських красот» і „не блукати в чужих настроях і печалях”. Фальківський змагається, пробує відкупитися спогадами про колишні діла й бої, але вислід неминуче один: процес і розстріл.

З „занепадництвом” Фальківського, з „поверховістю” (поверховим „скольженієм”) Косинки, розстріляного разом з Фальківським і Влизьком, з творчістю і настановами українських неоклясиків, репрезентованих Зеровом, бореться завзято і наполегливо Яків Савченко, основоположник символізму в українській поезії, автор месіаністичного вірша про Христа, що отаву косив. Покинувши поезію, пробує ще писати агітку то про комсомольця Олексу Баса, то про жовтневі плякати, то про Леніна, а далі перекидається у критику, стає виразником „марксівської літературної критики”, не ощаджуючи нищівних ударів по своїх недавніх друзях — поетах. Вся ця — інколи й негідна діяльність — не вирятовує Савченка від заслання. Поділяє долю критикованих і поборюваних ним. Присуд смерті написав на себе ще в 1918 чи 1919 символічною поезією „Стоїть. Як віск” про Кроволюба з душею чорта, про Червоного Ворона, що криче, чуючи кров...

Надсподівано довго в советській дійсності вдержувався на поверхні літературного життя член літературної трійці Олесь-Вороний-Філянський, автор „Лірики” і „Календаріюм”, будівничий-ар-

хітект, музейний діяч Микола Філянський. Але і його не врятували казюнні вірші в „Червоному Шляху”, як і факт, що своїм життям і можливістю друкуватися, він — могіканин Олесевої доби української літератури — давав чимало вигід советській пропаганді. Пішов на заслання за історіософічний пеан „Асканія нова”, закінчений багатомовним викликом-питанням:

„Кому ж я крикну, в серце кину:
В степу, в степу — на Україні...”

Зважаючи на вік (народжений 1873!), треба думати, що перейшов по каторжному шляху на той світ.

Довго борсався в советських тенетах Михайло Йогансен, чутливий лірик, прекрасний перекладач і філолог, майстер поетичного слова. Возхвалював комуну, Леніна, Червону армію і вже навіть офіційна критика почала стверджувати, що його „перемagnetила епоха жовтня”. Але було щось у нього, що казало наказним критикам і їх повелителям бути обережними: походив з шведського роду (тих шведів, що билися з Петром під Полтавою!), залюбки вживав імення Майк і псевдоніму Вецеліус і його ученість („біда його й козир воднораз”, як це стверджував Коряк). Ще був членом ВАПЛІТЕ (Вільної Академії Пролетарської Літератури, заснованої Хвильовим). Після смерті Хвильового Йогансена починають цькувати: не добачує компартії в Україні й ігнорує її В 1935 році Майка висилають у відрядження, він їде і виконує „творче завдання”: пише книжку нарисів про нафту „Кос Чагил на Ембі”, в якій гльорифікує компартію. Але й це „перевиконання” незабаром розкритиковують, знаходять контрреволюційні нотки і Йогансен зникає з літературного обрїю. В 1935 або 1936 їде на заслання і там мабуть і помирає. Не врятували його й такі голосні колись „жовтневі марші”, „прологи до комуні” і навіть те, що пристав був до марксіського світогляду.

Або такий Валеріян Львович Поліщук, з розсміяними очима, з претенсійними псевдонімами: Василь Сонцвіт, філософ з головою хлопчика, залюблений у поезію американського поета Уйтмена. Цього, як і його „слідкування за розвитком сучасної західноєвропейської літератури” (І. Капустянський), партійні сатрапи не можуть йому простити і, не зважаючи на всі його думи й поеми про комуну й Леніна, на його „Книгу повстань”, його збірку червоноармійських віршів, поезії про гнилу Європу і Комінтерн, Поліщуківі не довелось здобути повного довір'я. „Людина скомплі-

кована”, „еретик і норовистий” за визначенням В. Коряка, він — на думку цього наказного критика, — хоч і визнає марксизм та комунізм, але ж „псує йому потяг до філософії і різних ризикованих концепцій” і він „іще рве пута старих спогадів, у полоні того життя, що з нього вийшов: прийшов з старої літератури”... Поліщуківі починають пригадувати „ясну панночку” його молодости, звивають кислооким поетом, міщанином, закидають йому словоблудство — і врешті ліквідують, як багато інших.

І ще останній приклад: галичанин Василь Бобинський. Ніжний поет лірик, закоханий в гарну поетичну форму, автор вишуканого вінка сонетів „Ніч кохання” — стає офіційним поетом Комуністичної Партії Західньої України (КПЗУ), співробітником комуністичної „Культури”, редактором комуністичних часописів „Світло”, „Вікна” та інші. В 1930 р. виїжджає нелегально в пропагований ним „рай” і по чотирьох роках — здається в 1934 або на початку 1935 року — попадає на Соловки. В січневій книжці „Життя й Революції” 1932 року друкує славословну поему „Кайданницький аркан”, закінчену таким понадльоаяльним вигуком:

„Все дарма! Стоїть на варті
Радсоюзу — штаб компартій.
Жерлам інтервенцій — пролетар у день цей
Страйком і повстанням
кине вирок: — Смерть!”

Але є в цій поемі, присвяченій польському гнітові на ЗУЗ, строфа, в якій кожен читач того часу (терору й жорстоких розправ з українством), міг мимоволі знайти яскравий образ тодішнього „Радсоюзу”:

„В ґратах вікна тюрем, вся країна в ґратах,
Ґрати нам ножами розсікають зір,
Але ми юрбою вільних птах крилатих
Геть за мури-ґрати летимо в простір!”

Нам здається, що за ці й подібні рядки у своїй творчості карався Василь Бобинський на Соловках і, якщо ще живий, карається далі в якомусь із концтаборів Колими чи тюрмі Совсоюзу.

*

Приклади ці можна збільшувати в безконечність. Кожен із репресованих зазнав такої долі, може інколи ще більш незвичайної, ще трагічнішої, як ті, що їх історія коротко накреслена нами.

Але треба сказати, що зазнали морального терору, цькування і переслідування і всіх рафінованих мук комуністичної „перевихови” не тільки розстріляні чи заслані. Зазнавали тієї долі і не витримали тяжкої випроби й ті, що живуть сьогодні, що їх імена значаться на сторінках антологій чи на списках нагороджених „сталінськими преміями”.

Зазнав „перевихови” один з найбільших поетів нашого часу Максим Рильський. Тільки йому і може декому з найближчих його друзів відомо, як добилася партія ідейної і мистецької трансформації в поета, якими методами зламано волю і поставлено в ряди активних поплентачів й оспівувачів того, що хотів „у тиші над вудками своє життя непроданим донести”.

Мусів заперечувати себе, відрікатися найкращих творів своєї письменницької творчості — і „Прекрасної Ут”, „Чотирьох шабель” і „Майстра корабля”—найвидатніший з прозаїків нашого часу поет українського моря, померлий 1954 року Юрій Яновський. Кажуть, що й він побував на засланні, виконуючи такі чи інші „творчі” завдання, і цькувати його, вишукувати навіть в нагороджених уже творах нотки контрреволюції чи „неблагонадьожности” не перестає советська критика ще й сьогодні — вже після смерті письменника. Єдине, чим міг він милувати очі і жити до кінця своїх днів, це був модель вітрильника на письмовому столі, вітрильника із юних днів „романтики моря”.

Вкінці основно „перевиховано” теж і Миколу Бажана, сьогоднішнього лавреата сталінських нагород. Чимало із своєї творчості він мусів знищити, багато чого мусів відректися і ми не знаємо, наприклад, за яких умов він творив і мусів припинити друкування своєї поеми „Сліпці”, що в ній дано геніяльну візію трагедії України в минулому і сучасному. Вона ця поема, як творчість розстріляних і засланих, залишилася теж насильно обірваною струною — піснею.

Бути може, що дехто із засланих, репрезентованих у нашій антології, вернеться — як вернулися Микола Терещенко, Остап Вишня чи й інші — із своєї каторги. Бути може, що вернувшись, мусітимуть прославляти і режим, і свою в’язницю. Але для людей у вільному світі воно не матиме значення: вони знають ціну вимушеним прославлюванням тієї чи іншої тиранії.

*

Окремого ширшого розгляду вимагала б політична ситуація, яка витворилася на Східніх Землях України після їх окупації більшовиками і яка не була без впливу на тогочасну українську літературу, на таке чи інше літературне і громадське ставлення українських поетів.

Московські більшовики, зайнявши Україну і зламавши терором збройний і політичний спротив українців, зокрема селянства, намагаються використати настрої і сили виявлені українською національною еволюцією і здобути довір'я і прихильність широких українських мас. З тією метою починають підкреслювати український державницький момент в накиненій Москвою формі „радянського” уряду і з другого боку запроваджують т. зв. українізацію, яка дає широкі можливості для розвитку і вияву українських національних і культурних тенденцій.

Багато з тогочасних поетів і взагалі культурних діячів, „півривши в волю”, значить у тривалість т. зв. української радянської державности і в щирість більшовицьких інтенцій, починають заходитися коло будівництва української культури на справді національних основах. В ході подій і з розвитком українізації національні елементи починають брати гору над інтернаціональними чи т. зв. пролетарськими і це перше десятиліття приводить до великого розвитку на всіх ділянках українського культурного, передусім літературного життя.

Але ж разом із тим український культурний рух починає ставати політичною загрозою для Москви. Навіть українських комуністів захоплює гасло: геть від Москви! Українізація, виявивши стихійні тенденції розвитку української культури, виявила водночас і її головні сили і на них почали падати нищівні удари Москви. Сорокові роки приносять консеквентну ліквідацію українського культурного життя і культурних діячів: учених, мистців, поетів, що ними залюднюються в'язниці та соловецькі й інші табори відокремлення.

В літературній творчості настає період виявлювання з усього національного змісту, відходять в забуття старі письменницькі кадри, журнали й видання заливає повільно „пролетарської” графоманщини і в усіх ділянках не тільки літературного, але і громадського життя починається глибока і послідовна русифікація. Аксиомою і догмою стає тичинівське „партія веде”.

В такій ситуації — ясно — кожен, хто мав хоч трохи національної свідомости й гідности, мусів бути або зліквідований або зламаний чи пак „перевихований”. Тому і не диво, що разом із справжніми і щирими ворогами Москви ідуть на розстріл чи на заслання і такі, здавалося б, беззастережні звеличники і прихильники червоного режиму, як Сергій Пилипенко, Яків Савченко, Василь Бобинський та інші. І тому теж зрозуміло, що починають стрілятися творці і співці українізованої „загірньої комуни” — Хвильовий, Скрипник та інші.

*

Як каралися, яких знущань зазнавали, як помирали не раз українські поети по тюрмах, концтаборах і подібних місцях відокремлення широкого Советського Союзу — про це написано небагато. Книжки Семена Підгайного про Соловки, уривки спогадів інших в'язнів — це в загальному все, що знаємо про їх переживання. Спогади Підгайного про Зерова, Филиповича, Плужника, Слісаренка, Кліма Поліщука, Шкурупія, Марка Вороного та інших, про їхнє перебування на соловецькій каторзі — сторінки, що їх не можна читати без глибокого зворушення.

Але одним із найяскравіших, найбільш вимовних документів терору, застосовуваного супроти українських поетів, це листи неоклясика Михайла Драй-Хмари, писані до дружини й доньки з Далекого Сходу. Вони найкраще свідчать про те, як „живеться” десяткам і соткам українських письменників, мистців, науковців, політиків, засланим в концентраційні табори советської півночі, Сибірі, Далекого Сходу, яким повільним помиранням є їхня каторга.

Дня 26. березня 1936 року особлива нарада советського суду засудила Михайла Драй-Хмару за „контрреволюційну діяльність” на п'ять років до північно-східних таборів примусових робіт. В листах його із заслання, з'ясовано промовисто, як не за цілих три роки знищено знущанням людину:

„...Я живу в наметі з дерев'яними стінами, де розміщено 40 чоловік”... пише поет в листі з 24. липня 1936, чотири місяці після вироку.

„...Сьогодні цілий день падає мокрий сніг та тане. Скрізь калюжі і болото. Ми ловимо поліна, що пливуть річкою і палимо в залізній печі, що стоїть серед барака. На печі десяток чайників. Ми п'ємо чай і гріємося...” — описує в листі з 6. вересня 1936.

„...Тепер працюю в лісі. Заготовлювання дров...” — сповіщає весною (30.квітня 1937 року).

„...Крижі мені болять. Я піднімав важкі відра і трохи повередив їх... Далі у мене потріскали п'яти...” — скаржитья в листі з 18. листопада 1937 року.

„...Я дуже, дуже худ... Груді — це шкура та кості: всі ребра видко. На руках і на ногах понадималися жили, як у старих людей... Більш за все руки болять мені, бо руками доводиться більш за все працювати, а вони ж у мене слабосилі, як у дитини...” — розповідає в писанні з 16. квітня 1938 року.

„...Я весь час страждав безсонницею — не спав три тижні, бо не мав ні місця, ані постелі, а було холодно в неопаленім наметі, надворі стояв 30-ступневий мороз і вітер часто стрясав полотняний дірявий дах і підмивав нижні краї намету, обдаючи крижаним подихом груди тих, що спали, розмістившись на підлозі... Сидів я на страві 400 грамів хліба, 50 грамів риби і черпак баланди...” — читаємо в листі з 24. червня 1938 року.

Помираючи вже від знущань, холоду й голодування, пише в одному з останніх листів: „Я не можу тобі писати... Я падаю на роботі, і тоді мене підвішують... Ноги опухли...”

Невольницьким дням Михайла Драй-Хмари належить й один з найтрагічніших в'язничних віршів у нашій поезії, написаний мабуть у квітні 1937 року, вірш, що його можна поставити як мотто до всієї поезії засланих і розстріляних:

І знов обвугленими сірниками
На сірих мурах сірі дні значу,
І без кінця топчу тюремний камінь,
І туги напиваюсь досхочу.

Напившись, запрягаю коні в шори
І доганяю молоді літа,
Лечу в далекі голубі простори,
Де розцвітала юність золота.

— Вернітєся, — благаю, — хоч у гості
— Не вернемось, — гукнули з даліні.
Я на калиновім заплакав мості...
І знов побачив мури ці сумні,

І клаптик неба, розп'ятий на гратах,
І нездрімане око у вовчку...
Ні, ні, на вороних мені не грати:
Я в кам'янім, у кам'янім мішку.

*

Майже кожен з поетів, розстріляних чи засланих потому, передбачив, а то й передсказав свою майбутню долю, чи то в прозорливо-віщому натяку, чи в пророцькій просто візії. Майже кожен знав, що не минути йому карання в кам'яному мішку советської діїсности, що так чи інакше треба буде котрогось дня загинути.

До в'язничних мотивів, до тематики життя в кам'янім мішку вертається безупину у своїх поезіях, зокрема в поемі „Смерть Франка” Василь Бобинський. У своїй „Чорній симфонії”, візії про „сонце, що лягло червоним трупом”, він ще в 1925 році передсказав долю свою й інших — переслідуваних, гонених, ув'язнюваних, розстрілюваних:

Спіткнешся, впадеш і не встанеш,
Хрестом розкинеш муку рук.
І до очей твоїх по снігу
Скакатиме незграбний крук.

Лежатимеш, спокійний, тихий,
З блідим, розплющеним лицем...

Советське пекло, країну примусових переселень і депортацій, вкриту густою сіткою таборів примусових робіт, представив колишній комсомолец, захоплений романтик Олекса Влизько у своїх балядах про „короткозорі Ельдорадо”, про гідальгів-чекістів, що виводять людей, яким набрид „рай” на своїй землі, на плянтації невольницької, рабської праці, успокоюючи розчарованих, просто й по-чекістськи:

— „Стоп!

Ельдорадо тут! Кожний з вас холоп!
А хто тікатиме, — куля в лоб!”

Думка — висловлена тут і поглиблена зараз же в закінченні:

І подумали люди: — Це тут? Ба ні, —
Ми несли Ельдорадо на своїй спині.”

Але пізно.

В джунглях нема воріт, —
Не вернутись додому, де виріс рід,
Із руками, що рвали б не тільки дріт —

була пророцькою візією стану, в якому опинилася українська нація під московським ярмом, і по своїй суті небезпечніша і загрозовіша для цього ж советського режиму від „організування диверсійних і саботажних актів”, що за них засуджено і розстріляно Влизька.

Передбачив долю свою, долю рідного батька і друзів, при-суджений собі і їм вирок „блукати над міддю червоною вод” Мар-ко Антіох-Вороний у своїх візіях сонця осені, коли „з землі крізь кров кісток ще чути хруст”, чи судного дня, в якому він ствер-джував, що

Будять отчизну мою дерев'яну півнячі зойки,
Трої заплаканий вид в дереві ріднім живе.

Виспівав свою майбутню долю і Микола Зеров в сонеті про лестригонів і в олександринах про

...вигнанця Насона,
Старого, кволого, забутого всіма,
В краю, де цілий рік негода та зима,
Та моря тужний рев, та варвари довкола, —

даючи до болю вірний образ свого перебування на Соловках, коли він ночами після щоденної роботи з олівцем у руках сідав коло „нар” і перекладав латинських поетів, і коли чекісти, забираючи поета разом з іншими в'язнями до іншого концтабору, нищили дико й безоглядно його рукописи.

Проривається передчуття майбутньої долі: смерті на засланні і в Йогансена Майка: у вірші про кривавий місяць, з виючими на місто собаками:

Я знаю: загину високий,
В повітрі чистім і синім,
Мене над містом повісять:
Зорі досвітній в око,
В холодне око дивитись...

в того Майка Йогансена, що у своїх віршах на таку заборонену тему, як голод, ще в 1921 році стверджував:

Ще карам не край,
Ще боротись довго за волю.

Тюремні дні, заковані в залізо кайдан і ґратів, приречені у недалекому майбутньому і йому, і братові, і сестрі, і батькові — і друзям своїм поетам і драматургам України передбачив ніби, передсказав до подробиць вірно в циклі макабричних віршів про „Залізну корову” галичанин Іван Крушельницький (збірка видана у Львові ще перед його ж виїздом в СРСР). Віру його в „обітовану землю” порвано безпощадно й жорстоко: йому і братові Тарасові — розстріл за „організацію терористичних актів”, батькові й сестрі заслання — спершу на Соловки, потому в невідомі табори смерті. І заки померти — він, советофіл — Іван Крушельницький мусить зазнати на собі самому здійснення описаних ним же тюремних знущань:

Сьогодні ж прийдуть ще наново...
Вже втрете вони прирекли!
На зайця робитимуть лови, —
У вовчі озброяться кли.

Озброяться в левині сили,
Як тигри, скальнуть пазури,
Розточать п'явками всі жили,
А серце — ордою щурів.

І в'язень вже чує їх кроки...
Вже в дверях заржавілий ключ...
І перед хижацьким їх скоком —
Стає він в тюрмі голіруч.

Болючим, виразним передчуттям смерті в сніговій соловецькій пустині, приреченої йому на зимовий день 2. лютого 1936 року, сповнений вірш ніжного лірика, вдумливого автора „Недуги” Євгена Плужника „Тепер на півночі”... написаний ще довго до Плужникового заслання:

Повій

В остиле серце Аквилоне! —
Я зрозумію голос твій,
Бо кров — млявіючи — холоне;

Бо нижче й нижче никне голова,
Як буйність барв байдужий зір зустріне;
І все частіш пустиня снігова
Мені ввижається...

Вітай, пустине!

Присуд на себе написав Валеріян Поліщук — „філософ з головою хлопчика”—ще в 1922-23 роках, пишучи і друкуючи поему про Адигейського співця, про геніїв, що пішли „од нас у безвість, не маючи повітря та розмаху для крил”.

Мотивами тривожних передчувань і віщувальних сповнені вірші символіста „юних днів, днів весни” Якова Савченка, пізнішого наказного критика, погромника своїх же пізніших союзників: Фальківського, Косинки, Зерова та інших. Тут і згадуваний вже нами „червоний ворон”, що кричить, чуючи кров, і апокаліптична візія терору:

Ще й досі ми бачимо: — юрби на площах,
Розтерзані діти в залізних вікнах.
А вечір кривавий їм кров'ю полоще,
Хрипить на тілах...

і вкінці „ворожіння вороже ворожок”:

— Не зустріне ні кривих, ні сина...
Буде сонце кривавити серце,
Як шипшина.

Ясно і відкрито з'ясував долю українських поетів — всіх отих розстріляних, ув'язнених, засланих—у вірші, присвяченому Гнатові Михайличенкові, розстріляному денікінцями разом з Василем Чумаком, поет, пізніший новеліст Олекса Слісаренко:

Всі ми розіп'яті на хрестах,
Всі ми покриті ранами.
Заповідано нам жорстокий шлях
Злими коранами.

Заповідано нам бути еретиками,
Синами дикої долі,
Розрубати степи прямими стежками
І впасти серед поля.

Закінчення цього віршу про те, що „посміялись над нашими ордалями ворожі корани”, як і листа-протесту Слісаренка у відповідь на україножерний виступ Горького — вистачило в советських умовах для ліквідації поета: початково заслання на Соловки і потому, мабуть, розстріл уже без присуду, без повідомлення родини й найближчих.

Здійснилися „до болю просто” образи-візії Дмитра Фальківського з його ж власного минулого. Здійснилися січневої ночі 1935 року — розстрілом з рук колишніх однодумців в умовах, що цілком подібні до тих, які описані в циклі його віршів „Минуле”.

І вкінці треба сказати, що вислухав Господь мрії-молитви української поетки Олени Теліги, розстріляної як колись та, що оспівувала Купальські трави, Святого Юрія, залюблену осінь дніпровських сіл і луків — Ладя Могилянська:

І в павутинні перехресних барв
Я палко мрію до самого рання,
Щоб Бог зіслав мені найбільший дар:
Гарячу смерть — не зимне умирання.

Здійснюється ця мрія в гітлерівській в'язниці дня 21. лютого 1942 року — на „похмурому і прекрасному березі” Дніпра, куди порвалася летіти на поклик батьківської і матиної крові вона — Олена Шовгенів-Теліга — уродженка далекого Петербургу, здійснюється, як справдилися її мрії про поворот з чужини — до свого міста, на свої дороги, до рідного краю, що може стати чужиною.

В історії людства — гинули не раз поети, вбивані за оспівувану ними правду, за свої вірування, за своє картання, але ми не знаємо випадку, щоб на смерть — на костер, шибеницю чи на розстріл посилено жінок-поеток. В українській історії другого чвертьстоліття ХХ-ого віку такі випадки записані: розстріл Ладі Могилянської московським сатрапом, розстріл Олени Теліги — німецьким окупантом України.

Воістину: грізна і небезпечна та нація, що її поеток розстрілюють окупанти.

*

„Україно, тебе співаю!” — початкові слова вірша Степана Бена, автора забороненого „Солодкого світу”, — можуть правити провідним мотивом всієї творчости репресованих поетів і пись-

менників України, мотивом, що ним пройнята вся їхня творчість, що проривається інколи гарячою сповіддю навіть у теж репресованого, але „перевихованого” Володимира Сосюри („Любіть Україну!”) чи Максима Рильського („Моя батьківщина”).

Деякі з поезій, написаних в жадливих умовах советської дійсності, залишаться назавжди чудовими зразками, документами українського патріотизму, величними пеанами Україні й українській землі.

„Чорнозем” Бобинського („Вітре, вітре! Що виєш, як ранений вовк, ти мій брат, рідний брат чорнозему”) заперечував комунофільський грім автора, підкреслював його глибоку з’єднаність з стихійною силою української землі.

В „Церквах і янголах” Марка Вороного, посланих батькові на вигнання „як привіт з України”, дані візії українських піль, що ними проходить Господь, рожевих далей України, що „юрбою янголів цвітуть”, янголів, які кружляють над „країною попелу й пожежі”.

Поезії Михайла Драй-Хмари, що „зрісся з землею”, безупину вітали над рідним Поділлям, пригадували гнів і ненависть подільських пісень, що не померкнуть ніколи „як гнів і ніж Кармелюка”.

Україну зачаровував Зеров у візії давньої, ніжної праосени:

Як ніжна праосінь ти йдеш моїми снами;
Мов китиці калин рожевієш устами,
Очима темними, мов вереснева ніч.

До братів дубів, до сестри ліщини, „у спомини, у Курщину, в Полісся” вертався безупину нащадок шведських вояків Карла XII, союзників Івана Мазепи — український поет Майк Йогансен.

З візією старенької й лагідної, скорботної й доброї української верби помирає — доведений цькуванням і знущанням до самогубства — в чорних мурах тюрми Аркадій Казка, син чернігівського козака.

Колишній студент Академії комуністичного виховання ім. Крупської, чорнороб і потому вчитель Грицько Коляда складає чудову поему для „Жінки з степів України”, протиставляючи їй „вільну як степ” міщанці і комуністці.

Розстріляна так жорстоко, чи не за те, що одважилася під власним іменем друкувати свої чудові вірші у львівському „Літературно-Науковому Віснику” Ладя Могилянська, залюблена в

лицаря вродливого святого Юрія, не зрадила ні на мить, ні думкою ні словом, країні в божевільній білій бурі вишневого цвіту, де:

...дівчина над лісовим струмочком,
На мостом перекинутій вербі,
Співає тихим, тьмяним голосочком
Про сокола, що горлицю любив...
А потім схилиться і жалібно заплаче,
Що папороть у гаї не цвіла,
Що чорний крук над трупом знову кряче,
Що сині очі стали мов із скла...

Чудову поему, сповнену глибокої національної символіки про Христа, що замість поляглого сина прийшов допомогати батькові отаву косити (— „Я прийшов косить тобі за сина, твій син — на моїх жнивях”), і потому разом з ним йде у гості до мужикової хати, прибраної барвінком, застеленої лепехами — залишає нам Яків Савченко.

До лози, до червінкових віт, покритих білим схиляється мовчки Олекса Слісаренко, згадуючи буреломні дні, що землю потрясли:

О, дні прозорі! Кришталі осінні!
Були ви сміливі, прекрасні і страшні,
Як рвались ваші поводи ремінні,
Як червінкова кров горіла на стерні...

Блудним сином вертається до рідного села, вклоняючись низько житами і заявляючи, що

...в селянській душі

Не умруть ні волошки, ні поле...

колишній червоноармієць, чекіст — потому розчарований цілком Дмитро Фальківський, той

...що вмів співати просто,

Благословляючи людей і кожную мить,

Що моє серце виснажене досто,

Учили прагнути,

горіти,

і любити.

Не вагається визнати свого захоплення й любови до рідного херсонця Євген Фомін, співець Асканії Нової, розстріляний у підвалах німецького „гештапа”, пишучи

Не знаю, як тече і голубіє Сена,
Як Темза піниться, закована в граніт.
Проте, на весь широкий, многолюдний світ
Нема ріки милішої для мене
За тебе, Дніпре мій!

Українську „зелену суботу” відсвятковує навіть комуніст Василь Чумак (розстріляний в 1919 денікінцями):

Клечанням оставлю, приберу кімнату:
— Подивіться, мамо! — Хороше ж то як!

Але ж не тільки ці національні теми й мотиви визначають і характеризують поезію розстріляних і засланих. В творчості їх позначаються виразно тенденції вивести українську поезію на широкі шляхи літератури світової, досягти вершин мистецького вислову і форми, знайти нові форми й нові можливості для розвитку літератури української. Ці тенденції, намагання були вже цілком несприйнятливими для московських сатрапів, літературних держиморд та їхніх поплентачів, що рекрутувалися частенько з-поміж своїх же таки земляків, „рабів отечества чужого”.

Вивести Україну на широкі морські шляхи світу, здобути для української поезії не тільки українське, але й чужі моря — поривалися Юрій Яновський, Олекса Влизько, Гео Шкурупій. Мрію-бажання Яновського „відчинити світ, як двері” зламано безпощадно, наказуючи йому ж самому викреслити із свого дорібку, знищити в пам'яті земляків і „Прекрасну Ут” і „Майстра корабля” і заспіви до „Чотирьох шабель”. Поета Чорного моря, „колиски бур і урагана”, Гео Шкурупія зліквідовано засланням.

Знищено безпощадно, викреслено з української (підсоветської) літератури всю творчість неокласиків, тих, що орієнтувалися на класичні зразки минулого, що хотіли і змістом і формою поставити українську поезію у світовому колі вільних і рівних.

Зліквідовано всіх, що так чи інакше, орієнтувалися на Захід, на Європу, не бажаючи йти московськими путями: футуристів, символістів, як і всіх тих, що пробували дати щонебудь нового у формі чи в змісті, як Валеріян Поліщук, Сорока, Марко Вороний.

Знищено вкінці — розстріляно або заслано — всіх тих, що мали будьколи щонебудь спільного з Заходом, що побували там коротше чи довше, як наприклад Філянський, Микола Вороний, Клим Поліщук, Атаманюк, Бобинський, Загул, Кічура, Крушель-

ницький, Кулик, і навіть тих, що мали сміливість співпрацювати в закордонних українських журналах, як Марко Антіох-Вороний, Ладя Могилянська, з прозаїків Підмогильний та інші.

Згадуючи імена тих, що представлені своїми творами в нашій антології, не можемо забувати й імен тих українських поетів, що теж були переслідувані, засилані, що теж сьогодні може між тими, яким судилося завершити свій земний шлях в якихось невідомих околицях. Є вістки й дані про те, що були репресовані або вбиті ще такі поети: Сергій Пилипенко, Людмила Старицька-Черняхівська, Сава Божко, Мечислав Гаско, Володимир Гжицький, Антін Дикий, Мирослав Ірчан, Іван Каляник, Іван Кириленко, Мирослав Косяченко, Максим Лебідь, Іван Микитенко, Антін Михайлюк, Люціана Пйонтек, Г. Сірий, Дмитро Чепурний, Вероніка Черняхівська, Віталій Чигирин, Михайло Шульга-Шульженко, Володимир Ярошенко...

*

Нашу статтю-згадку про розстріляних і засланих українських поетів закінчимо строфами із віршу Святослава Гординського, написаного на смерть Влизька:

...в підвалах в'язниць, і катівень, і каторг,
В усевлонській тайзі, в чорних покладах руд,
В темних штольнях сердець заховавши відплату,
Вже нові царевбивці ростуть!

І вже чути — їх мислі в нестримному рості,
Наче сплави руди, розливаються, щоб
Зціпеніти в руках перемоги і помсти,
Мов блискучі луски кулеметних стрічок.

Чи не чуєте вже: хід напружених кроків,
Чи ж не бачите вже: блиск народжених сяїв?
Недаремно
Поетів під муром цегляним епохи
Вже вітають букетами сальв!

МИКОЛА ВОРОНИЙ

Микола Вороний — нар. 7. грудня 1871 року на кол. Катеринославщині (сьогодні — Дніпропетровщина). Дитячі роки провів на передмістях Харкова — Гончарівці та Холодній Горі. Вчився в Харкові — в початковій і потому в реальній школі. В університет не зміг записатися, бо був заарештований і перебув три роки під поліційним доглядом. З закінченням догляду виїхав за кордон, де вчився в університеті у Відні й у Львові. В той час зацікавився театром і почав працювати в часописах. 1897 р. вернувся на Наддніпрянщину і став працювати в театрі, початково в трупі М. Кропивницького, потім в Саксаганського. Одружившись 1903 р., перейшов на службу до Чернігівського земства. Писав теж до часописів і журналів. Якийсь час перебував на Кубані. Року 1913 в Києві вийшла збірка його статей на театральні теми п. н. „Театр і драма”. 1920 року емігрував і перебував у Варшаві й у Львові, займаючись літературою і знову ж театром. 1926. вернувся в Україну, де перебував його син Марко (літ. псевд. Марко Антіох); мабуть 1935 року був засланий разом з сином. Про дальшу долю Миколи Вороного нічого не відомо. Є підстави думати, що на засланні помер. Збірки: „Ліричні поезії”, Київ, 1911, „В сяйві мрій”, Київ, 1913, „Євшан-Зілля”, Катеринодар, 1917, „Поезії” том. I, Черкаси 1920. Перший свій вірш надрукував у львівській „Зорі” 1893 року.

МАНДРІВНІ ЕЛЕГІЇ

Знов стелиться передо мною шлях
Через терни, байраки, дике поле...
Куди ж по всіх зневірах та жалях
Знов заженеш мене, лихая доле?
Чи вже ж у мандрах по чужих краях
Ще мало мук зазнало серце кволе?
Дарма, дарма... Як Марко той Проклятий,
Я мушу все блукати і блукати.

Та не провина, тяжча од усіх,
Мене гнітить, мов торба за плечима,
Жене на шлях, позбавлений утіх —
Мене провадить сила невидима.
Вона страшна, як первородний гріх,
Знадна, як рай, що зник перед очима!..
В душі лишилась згадка того раю, —
Чи ж не його тепер я скрізь шукаю?

І ось тій силі невідомій я
Коритися без оборони мушу,
Самотність, вірна подруга моя,
Іде за мною вслід, куди не рушу,
І мов холодна темна течія
Вливається і студить мою душу...

Ні радощів, ні щастя, ні кохання,
Одно мені судилося блукання!

Чи знайду я спочинок за життя,
А чи тоді, як ляжу в домовину, —
Там, в царстві тіней, снів і забуття,
Куди з старим Хароном я полину,
Відкіль немає більше вороття,
Де ніч — за день і вічність — за хвилину?
Запав туман... І в тиші урочистій
Я бачу шлях у далині імлистій.

Бери ж костур, мандрівцю, і рушай.
Прощай, похмурий, непривітний краю!
Кажу тобі востаннє це „прощай”,
Бо повернутись знову не бажаю.
Свій жаль тяжкий, зневагу і одчай,
Що ти завдав, в собі я заховаю
І, бредучи од хати і до хати,
Піду у світ порадоньки шукати.

VAE VICTIS

Я знемігся, згорів... Мое серце на віки зотліло,
Мою душу самотню пожерла гадюка-нудьга,
І безсилий хилюсь я, хоч ще молоде мое тіло...
Я знемігся, згорів... Мое серце на попіл зотліло —
В нім погасла снага.

Мов свобідний орел, моя думка в просторах шугала,
І я, спраглий, хилився і пив у криниці знаття,
Ні, не марно я жив — я боровся, шукав ідеала,
Мов свобідний орел, моя думка в просторах шугала —
В тих просторах життя!

І, мов нагла мара, мені світ весь од сонця закрила...
У гонитві даремній минули найкращі літа,
Мрії гасли, як зорі, ломились напружені крила,
І, мов нагла мара, мені світ весь од сонця закрила
Неминуча мета.

Я самотній стою. Надо мною реве хуртовина,
Зграї гарпій проклятих, що звуться „навіщо”, „куди”,
Мою душу жеруть... Як покинута в лісі дитина,
Я самотній стою. Надо мною реве хуртовина,
Замітає сліди.

ОСОКОРИ

II

Мені вас жаль, осокорі,
Ставні, широкополі!
Ваш лист зелений ще вгорі,
Та вже пожовк він долі...

Холодний вітер рознесе
Розкішні ваші шати,
Мов дране шмаття, понесе
І буде пустувати.

Його проклятий, хижий свист
Віщує перемогу...
Зів'ялий лист, пожовклий лист
Шепоче скаргу Богу!

Ось він зривається, тремтить
І падає поволі...
Ще мить одна, остання мить
І ви — обдерті, голі!..

А далі... далі лютий час!
Метелиці, морози
Без жалю витиснуть у вас
Гіркі, старечі сльози.

Приглушать всю нудьгу, печаль
І біль несамовитий...

Осокорі, мені вас жаль
За вік ваш пережитий!

Осокорі, осокорі —
Ставні, широкополі...
Ваш образ, велетні старі —
Зразок моєї долі!

К Р А Ю М І Й Р І Д Н И Й...

Краю мій рідний, занедбаний краю,
Де ж те сподіване щастя твоє?
Крається серце од болю, одчаю,
Як тільки долю твою нагадаю —
Горе моє!...

Люду мій бідний, окрадений люду!
Що у твоїх я побачив очах,
То вже й до віку свого не забуду;
Де б я не був, всюди бачити буду —
Голод і жах.

ВЕСНА

Має крилами Весна
запашна,
Лине вся в прозорих шатах,
У серпанках і блаватах...
Сяє усміхом примар
З-поза хмар
Попелястих, пелехатих.
Ось вона вже крізь блакить
Майорить
Довгождана, нездоланна...
Ось вона — Блакитна Панна!...
Гори, гай, луги, поля —
Вся земля
Їй виспівує „Осанна!”
А вона, як мрія сна
Чарівна,
Сяє вродою святою,
Неземною чистотою
Сміючись на пелюстках,
На квітках
Променистою росою...
І уже в душі моїй
В сяйві мрій
В'ються хмелем арабески,
Миготять камеї, фрески
Гомонять — бринять пісні
Голосні
І сплітаються в гротески.

ПЛЕЯДИ

(Волосо жар)

Сім самоцвітів зоряного грона
В безмежному величному просторі,
В іскристім морі!

Їх появили Атлас і Плейона...
Дочки богів оті красуні-зорі:
Електра, і Тагета, і Стеропа,
І Майя, і Целена, і Мeroпа,
І Альпіона —

Сім самоцвітів зоряного грона!
Ці передвісниці нового року,
З'являючись, як золота корона.
Єднають з нами давнину глибоку...
Сім самоцвітів зоряного грона.

С Е Р Е Н А Д А

Зорійте ви, очі дівочі,
Вколисуйте піснею мрій,
Чаруйте щодня і щоночі,
Топіть у безодні своїй.

Хай сиплються з вас блискавиці,
Хай грають гадючки-вогні,
Щоб легше було таємниці
Ховати у серці на дні.

Люблю ваш огонь і принаду...
Нехай ви зрадливі — нехай!
Але ж я й люблю вас... за зраду,
За пекло і рай!

Л И С Т

Французський вірш і білі хризантеми!...
Від кого б це? Хто автор цих рядків?
Чи це не сон, не фантастичний спів,
Не відгомін ліричної поеми?

Це Ви, чий образ ніби взятий з гемми
Чарує всіх артистів, малярів,
Що є красою жвавих вечорів
Нової української богеми!

Це Ви мені прислали свій привіт,
Як сонце шле своє тепло і світ
І кличе до життя, до праці, до розвою.

Я щиро вдячний Вам, я знов поет!
І по літах зневір'я і застою
Я першій Вам шлю перший свій сонет.

З О Р Я Н Е Н Е Б О

Пеститься місячний промінь,
Лиже холодний сніг.
Чорною плямою комин
На білий килим ліг.

Сумно в німому просторі
Віє нудьга крилом,
Жмуряться сплakanі зорі,
Співаючи псалом.

Вії стуляє знемога,
Нижуться перли сліз,
Мріє Чумацька Дорога,
Волосожар і Віз...

Вслуханий в тишу величну,
Чую: десь кулемет
Грає музику сферичну
Розгойданих планет.

І Н Ф А Н Т А

Різьблю свій сон... От ніби вчора ми
Зійшлись — і стріча та жива.
На землю тканками прозорими
Лягли осінні дерева.

Акордами проміннострунними
День хвилював і тихо гас.
Над килимами вогнелунними
Венера кинула алмаз.

У завивалі мрійнотканному
Дрімала синя далечінь, —
І от на обрії туманному
Замиготіла ваша тінь.

Дзвінкою чорною сільветою
Вона упала на емаль,
А поза нею вуалетою
Стелився попелястий жаль.

Ви йшли, як сон, як міт укоханий,
Що виринає з тьми століть.
Вітали вас — мій дух сполоханий,
Рум'яне сяйво і блакить.

Бриніли в серці домінантою
Чуття побожної хвали,
Коли величною інфантою
Ви поуз мене перейшли.

Ви усміхнулись яснозоряно
Холодним полиском очей, —
І я схилюся упокорено,
Діткнутий лезом двох мечей.

Освячений, в солодкій муці я
Був по той бік добра і зла...
А наді мною революція
В червоній заграві пливла.

НА СВЯТ - ВЕЧІР

Тоді справдилось що мовив пророк
Єремія, кажучи: „Голос чути в Рамі
і плач і ридання тяжке: Рахиля плаче
за дітьми своїми і не може втішитися,
бо їх вже нема”.

Гей, брати мої рідні, кохані!
Коли зоря вечірня погляне
І ви сядете чесно при столі
Всі гуртом до вечері святої,
Не забудьте собі пригадати,
Що вчинив колись Ірод проклятий:
Десять тисяч діток ще й чотири
З його волі забили жовніри.
За Христа полягли ті покоси,
Що червоні скропили їх роси...
Чути голос Рахилі у Рамі,
Що мов чайка та б'ється в нестямі,
До землиці грудьми припадає,
Тяжко стогне й гіренько ридає:
„Ой, ви діти, рожевії квіти,
Де ж піду я, що маю робити?
Соколятка мої милесенькі,
Голуб'ятка мої дрібнесенькі!
Ваші тіленька та погнічені,
Ручки ніжненькі та посічені...
Ой, навіщо мене ви покинули,
Та куди ж ви від мене полинули?
Ой, ой! Де ж вам доріженьку слати?
Ой! А звідки ж то вас виглядати?

А чи з лугу? Чи з темного гаю?
Ох, не маю вже вас, я не маю!"

* * *

Гей, брати мої рідні, кохані!
Може це за науку вам стане:
Змита слізьми і кров'ю дорога
Найпростіша до Господа Бога...
Хай же кожна покривджена мати
Вчиться твердо свій дух гартувати,
Щоби дух той, підпора народу,
Передався від роду до роду.
Бо нащадки тієї Рахилі
Були мужні відважні і смілі,
З них постало Христове лицарство...

* * *

Та кипить боротьба ще завзята,
Бо живуть ще, живуть Іродята!

31 грудня, 1925. Львів, св. Юр.

МИКОЛА ФІЛЯНСЬКИЙ

Микола Філянський — нар. 1873 р. в м. Попівка, кол. Миргородського повіту, на Полтавщині у священничій родині. Закінчив фізико-математичний факультет Московського університету, як теж школу різьби і будівництва і став будівничим-архітектором у Москві (при кол. міністерстві внутрішніх справ). В рр. 1903-1904 перебував у Парижі, з 1906 до 1917 перебував на Уралі, працюючи над дослідями будівельного матеріалу. В рр. 1917-1923 завідував агрономічною школою в Яреськах на Полтавщині, з 1924 р. працював у ділянці прикладної геології і в 1928 р. служив у Всеукраїнському Соціальному Музеї в Харкові. Зарештований советами в 1937 р. на Запоріжжі.

Окремі збірки поезій: „Лірика” (Москва, 1905), „Calendarium” (1909), „Цілую землю” (1929), „Бузковий куц” (поема).

І ЗНОВ, І ЗНОВ ВЕСНА...

І знов, і знов весна... І знов вечірні квіти
В півночі з зорями тихенько гомонять,
І знову явори в долині шелестять,
Росою першою повиті.

І голос літ моїх я чую над собою,
І в гай, мій рідний гай, я сам собі іду,
І там між сонних квіт, над сонною водою,
І слухаю, і жду.

Я знаю, дні мої пролинуть надо мною,
Пролинуть окликом вечірньої луни,
А я все буду ждати і сумною порою
Минулий кликати час колишньої весни.

І буду часто я над сонною водою
Зорі вечірньої з-над гаю виглядати,
І сном своїм німим не кину щастя ждати,
Аж поки не зіллюсь з їх ласкою земною.

САДЖАЮ...

В. Л. В.

Саджаю з думкою на згад
Я яворів високих ряд:
Нехай мене в далекі дні
Згадають рідні мої,

Нехай вітає гомін їх
Під тінню яворів моїх.

Мене не радив сонний шум
Під ряд німих вечірніх дум,
І ясний час німих ночей
Не розважав моїх очей...

Нехай вони розважать їх
Під тінню яворів моїх...

Я на зорі весінніх літ
Не пив роси з вечірніх квіт,
За щастям гнатись пізно став
І муки щастя не зазнав —

Нехай вони зазнають їх
Під тінню яворів моїх...

І в час, як зійдуться вони,
Під сонцем рідної весни
Й заллється гай піснями їх,

Веселих, ясних, молодих,
І стане щастям їх лунать,

Я буду... Буду тут лежать,
Я буду слухать голос їх
Під тінню яворів моїх.

ТОГО НЕ ВЕРНЕШ...

Того не вернеш, що минуло,
І поки щастя не заснуло —
На хвилях серця, хвилях дум
Лови його недбалий шум...
Лови у склад нікчемний рай
І утлим серцем пам'ятай,
Що сповиває твій простор —
Небес таємний омофор...

Ще скарб віків не весь прожито,
 Ще видно кин колишніх дій
 І днів Твоїх тавро не змито
 В останках „каменю і мрій”.

Хай на нових Твоїх оселях,
 Краса — без рідної канви,
 Хай перед генієм Растреллі
 Юрба не хилить голови;

Хай степ, в буденний сум повитий,
 Скував потомлені уста,
 І шлях святинь твоїх, Славуто,
 Тернами весь позароста.

В час невідомий, в час нежданий
 Ти знов розімкнеш свій язик...
 Надхненим словом осіяний
 Колись недаром Первозванний
 Зорю землі Твоїй прорік!

СПИТЬ РЯД МОГИЛ...

Спить ряд могил давно німих
Під тихим світом зор сумних
І хвиль земних недбалий шум
Не збудить їх довічних дум.
Їм чуть, як чайка в ранній час
Над ними скиглить раз-у-раз,
Як вільний вільному в замін
Несе вечірній сон руїн,
Як рокіт хвиль на хвилях грає,
Як лан вечірній завмирає,
Як слава в сумному раю
Луну останнюю свою
На ранніх зорях викликає.
Їм чуть, а нам! Нам лоно літ
Давало ясний заповіт.
Давно зруйнованих останків
Ми не спитали спозаранку,
Не вміли серця їм оддати,
Їх дум тепер не розгадать...
Нам чайки окрик раннім рано
Над серцем згадкою не стане
Не вразить в тихий час роси
Луна колишньої краси,
І марно лине поуз нас
Минулих літ минулий час.
Без дум, без жалю і без муки
Ми сонним варварам науки
Даєм могил за рядом ряд —
І нам не вернуть їх назад...

І прийде скоро, скоро час,
Нащадок наш питає нас,
Хто нам зберіг останки літ,
Де днів давно минулих слід?

І на простор німий ми мовчки їм покажем,
І даль далекая нічого їм не скаже...
Ланів колишній час, України досвіт ранній
Не викликав у нас ні згадки, ні бажання,
До нас не донеслась таємна їхня річ,
В пільмі руїн німих зосталась серця міч.
Нам царство Скитії нічого не сказало,
Останками руїн нам дум не занесло,
Бір-зіллям, блекіття минуле поросло,
Туманом півночі свій час запеленало.
Ми пісні рідної не зберегли в свій час,
На кволий серця жаль звели її до нас,
Нікчемним окликом вона між нами йде,
Луни вечірньої з собою не веде.
На кін перенесли ми жарти та кохання,
Зразки нікчемнії забутого убрання,
І раді й досі ми, що є в його базарі
Горілка, мед, гопак та сині шаравари.
І тим, що згинули в зорі весінніх літ
Хрестів поставити в свій час ми не зуміли,
Одна вечірняя вітає їх могили,
Одна вечірняя віта їх заповіт.
І внук, наш дальній внук, чий ясногордий ум
Пролине піснею над лоном сумних дум,
Ланами рідними він пройде в ясний час,
Луни колишньої зачує сумний глас
І згадку тяжкую положить він на мари —
Синів України безкровную отару...

ЧЕТВЕРО

(Уривок)

І знов, і знов, як і колись,
До купи четверо зійшлись.

Що в першого — високий ряд
Блискучих, пишних колонад,
Убрання — шовком, сріблом шите,
І мармур — золотом залитий.

Другого вислала юрба:
Мозолі рук, запалі щоки,
Льохів сирих безмежні роки,
Знущання, злидні та ганьба...

Був третій — вдалий мисливець,
На серце людськеє свинець...
Четвертим з ними — смерть була,
Чергу останню вела.

*

Зійшлись, але... без боротьби
Упали ті, що падать звикли,
Упали знов, і знову зникли,
Як зникли тисячі і тьми!!
І знов
ту кров
земля взяла,
І слід червоний замела.

*

Летіли дні, минали роки,
Неслося з струн — „о, доки ж, доки!“...
Неслось, але луни не знало,
Весняним снігом розтавало
І десь збиралось, там у млі
Між кров'яних джерел землі.

ВЕЧІРНЯ ТІНЬ

Вечірня тінь, вечірня тінь...
О, скільки, змін, віків, колін
Вона за труд землі взамін
На серце мир несе з долин...

Несеться тінь від дальніх кон
І пада в серці, мов закон —
Нагад душі про вічний сон.

Співай же, серце, свій пеан,
Поки горить над сонцем лан
В південнім куреві оман.

Бо прийде день і зійде тінь,
І сонцю радості взамін
Промовить коротко: амінь.

ВЕЧІР

(З пеану „Асканія нова”)

Зімкнулись дня невтомні вії,
Запали сяйва й не дзвенять.
І разом з ними твердь німіє,
Підняти гласу не посміє,
Поки їй сяйва не звелять.
Угомонилось тирси море
І парк, і став, і курені;
Тільки в тиші лябораторій
Неугомонна думка зорить,
Не гаснуть творчії вогні.

І рік, і кожная хвилинка,
І звір, і пташка, і билінка
Свого життя таємну путь
Туди покірливо несуть.
Там кожен рух і слід — відомі,
Там гострий ум не знає втоми
І дня і ночі кожна мить
Горить, і сяє, і дзвенить,
Дзвенить новим, яскравим тоном,
Новим огнем, новим законом.

Там геній волі — на чолі
Законів неба і землі.
В його шляхах — ні пут, ні грат,
І він не зна ні меж, ні шат...

Настане „завтра” й твір новий
Здивує знову мир земний
І твар радіючи зустріне
Нове життя, нове коліно:
Його пізнав, його прорік,
Його покликав — чоловік.

... І кіммерійці й роксоляни,
І скити й чорні клобуки...
Які рясні, які неждані
Над їх могилами вінки.
Кому ж я крикну, в серце кину:
„В степу, в степу — на Україні...”

Г Е Н І Й

Є тайна в камені і дереві,
У пісні, в слові і в струні,
Її ховає й день рожевий,
Вона в колиці і в труні.

Її не зна базарів склака,
Її не кличе буднів шум,
Лиш тих за нею стежить око,
У кого чоло — в смугах дум.

І хто, пурнувши в вир буденний,
Єдину винесе на світ —
Тому — вінок нетлінних квіт,
Над тим ми ставим тавро „геній”.

ГРИЦЬКО ЧУПРИНКА

Грицько Чупринка — нар. 15. листопада 1879 р. в Гоголеві (Оглаві) Остерського повіту на Чернігівщині. Вчився в Києві. Як революціонер був ув'язнений 1905. Брав участь у виданнях О. Коваленка („Розвага”, „Українська Муза”, „Терновий вінок”) та співпрацював в „Українській Хаті” й інших журналах та часописах. За першої світової війни був службовцем лісництва в Чернігівщині, а в добі української революції організував „Просвіти”, драматичні гуртки та служив в українському війську козаком першого полку ім. Б. Хмельницького. У 1919. організував повстання проти большевиків на Чернігівщині і належав до революційної організації в Києві. Большевики розстріляли його разом з 39 членами центрального повстанського комітету 28. серпня 1921 р. Його вірші, друковані в різних часописах і журналах, визначаються блискучою формою, що викликає слухові враження асонансами та рвучким ритмом. Громадські та патріотичні мотиви становлять часто їх зміст. Вони зібрані у виданні під заголовком „Твори Г. Чупринки”, за редакцією Павла Богацького, з вступом В. Дорошенка в Празі 1926. Збірки поезій: „Метеор”, „Огнецвіт”, „Ураган”, „Білий гарт”, „Сон-трава”, „Констрасти” і поема „Лицар — сам”.

ЗАБЛУДЛИЙ ОГОНЬ

(М. І. Степанову)

То повіє, то ущухне
Буйний вітер на роздолі...
Глянь, — мигне, та й знов потухне
Огоньок заблудлий в полі.

Глянь, — дрижить,
Біжить,
Палає,
В далеч промінь посилає,
Миготить,
Летить,
Як дух!...
Глянь, — потух!

То повіє, то ущухне
Буйний вітер на роздолі...
Глянь, — мигне та й знов потухне
Геній Духа в чистім полі.

С М Е Р Е К И

В небосхил задивившись далекий,
Де задумливо зорі горять,
Дві високі гільчасті смереки
Край заснулого саду стоять.

Місяць тіні од їх одбиває,
Осрібляючи віти рясні, —
Пітьма ж тільки внизу покриває
Ті кущі, що схиляються в сні.

І бузок, і пахучі троянди
Похилили верхів'я на діл,
Але горді смереки-гіганти
Простяглися гіллям в небосхил,

Мов ховають жагу таємничу,
Коли спить безпробудно весь мир,
В боротьбі з непрозорою ніччю
Дотягтися до сяєва зір...

Але ж ранком, як сонце пестливо
Оживляє рослини навкруг,
Вони дивляться гордо-зважливо
На квітки, на садок і на луг.

І хоч цвіту не мають смереки,
Та не хилять верхів'я на діл,
А в морози пекучі і в спеки
Простягають гілля в небосхил.

ЗОЛОТИЙ ДОЩ

Над полями, над яругами
Дош летить,
Позолоченими смугами,
Нитками,
Сітками
Миготить.

Оживає все потомлене, —
Хоче жить!
В краплях сяйво переломлене
Дугами,
Кругами
В грі дрижить.

МОЇ КВІТИ

Під водами теплими
В сонці, в комишах, поміж стеблами
 Розцвілися,
 Розвилися
Ніжні квіти, пишні квіти, білі квіти водяні.

Обгорнені тінями
Десь на темному дні з баговіннями
 Повилися,
 Поплелися
Білі квіти, дивні квіти в непрозорій глибині.

Під чорною тугою,
Під нещастям лихим, під наругою
 Розцвілися
 Розвилися
Ясні мрії, ніжні мрії, вільні думи молоді.

З піснями крилатими
Дивнії мрії під тяжкими втратами
 Повилися,
 Поплелися
З колючками, з реп'яками, наче квіти у воді.

ХМАРКИ

Линуть,
Плинуть
Хмарки літні,
Хмарки радісні, блакитні,
Розпливаючись в повітрі,
Наче фарби на палітрі,
Сяйвом-золотом оточені,
Линуть,
Плинуть,
Поки згинуть
Позолочені.

Тонуть,
В'януть
Думи чорні,
Мов картинки ілюзорні
Розпливаються і тліють,
В сяйві соняшнім блідніють
Разом з хмароньками літніми,
Тануть,
В'януть,
Поки стануть
Непомітними...

МУКИ ТВОРЧОСТИ

В годину муки і розпуки
Моїх страждань не однімай, —
Мої страждання родять звуки
І вводять дух мій в світлий рай!

Мої страждання — муки духу,
Що родять думи і пісні,
Вони палкі і повні руху,
Як подих вітру на весні.

На віях слізоньки перлисті
Блищать, як зірки золоті;
Мої страждання творчі й чисті,
Як болі матері святі.

Як муки світлої роділі
Нових істот, нових створінь; —
Покинь мене в моїм безсиллі,
Покинь!... Покинь!...

БАЙДА

Історична поема.

I

До великої покари
На розпутті при дорозі,
Судять Байду яничари
В Золотім Галатським Розі.

Суд скінчився. — Хлопці, гайда —
Мовив сам султан турецький:
Люту смерть хай прийме Байда,
Князь-отаман Вишневецький.

Та й скатуйте розбишаку,
Щоб почувла і забула
Україна з переляку
І дорогу до Стамбула.

Хай почує вся отара
Гайдамаків запорізьких,
Що чекає й їх та кара
На пляцах золоторізьких!

„Смерть йому!” — кати гукнули.
Змовчав Байда перед горем,
Тільки іскри промайнули
В грізнім погляді суворім...

Тут взяли його наскоком
Яничари злісні й грізні
Й почепили правим боком
Та на гак товстий залізний.

II

Гей, не гнись, могутня спино,
Не зломись, моє ребро! —
Ти прощай, прощай, Україно,
Ти прощай, старий Дніпро!

Хай же турок не вчуває,
Як терплю я муки й глум...
І старий козак співає.
Розганяє біль і сум,

Оддає він Богу дяку,
Що досяг цього вінця,
Що не знав ніколи ляку
За Україну до кінця.

До його тут кат нагнувся,
Щоб задати більше мук,
Байда хутко стріпонувся
І захопив од турка лук,

І тремтячими руками
У султана навдалу
Понад злісними катами
Він пустив свою стрілу.

Та пропав задармо замах,
Бо в очах маріла мла
І в руках в кривавих плямах
Поковзнулася стріла!...

Через три дні він скінчився,
Як дійшов до серця крюк,
Та терплячим залишився
Аж до смерти серед мук.

А як турки прибирали
В яму з крюку мертв'яка,
В ту сторінку позирали,
Що вродила козака.

ПІСНЯ НОЧІ

День зайнявся! Схід в огні.
Сонце вдарило промінням.
 В далині,
 В височині
Ллються хорами пісні
Над недавнім безгомінням.

Ніч таїла все в собі:
Тихий настрій молитовний,
 Гніт журби
 Без боротьби,
Сон забитої юрби,
І душевний жах безмовний.

Ніч давила нас у тьмі,
Ніч душила гук тривоги.
 Ми самі
 Були німі,
Навіть дихати грудьми
З повних сил не мали змоги.

Ми стрічали ніч в біді,
Всі заглушені й беззбройні
 І бліді
 Од давніх дій,
Од провалених надій,
Мали рани незагойні.

День зайнявся! Схід в огні.
Куймо ж щастя, поки видно!
 В далині
 В височині
Ллються радісно пісні
Так чаруюче й побідно...

ВЕЛИКИЙ ХРАМ

Огнем небесним осіяний
Велично сяє пишний Храм.
— Прийди ж, мій брате довгожданий...
І друже зражений, коханий,
Назустріч радісним думкам.

Ввійдіть у Храм цей потихеньку,
Замкніть побожністю уста;
Тут били нашу рідну Неньку!...
Ідіть же тихо, помаленьку,
Як потаенці до Христа.

Тут ще в збентеженій уяві
Лунає смертний стогін-гук.
Тут били нашу рідну Неньку!
Ввійдіть же, праві і неправі
В народний Храм великих мук.

Великих мук борців народних,
Що матір славили своєю,
Що в думках смілих та свободних
Та в почуваннях благородних
Поклали голови в бою.

Тепер велично осіяний
Горить у безлічі огнів
Твій Храм, народе нездоланний, —
Світи ж свої огні, коханий,
Та йди путями без тернів.

МАНІФЕСТ

Тобі — зневірений, розбитий,
Тобі, що ставиш власний хрест, —
Велю я знов життя любити,
Радіти знов і рвати квіти, —
Тобі диктую маніфест.

Ти чуеш, як природа дише
Й як навкруги кипить життя!
Великий Дух його колише;
Збуди ж найбільше, найсвятіше,
Наймогутніше власне — Я!...

Велике — Я в земній юдолі —
Любов, і згода, і протест!
Воно загоїть давні болі
І в ньому весь твій маніфест.

І буде в вільному народі
Значна особа і сім'я,
Як ти по-волі, по-свободі
При кожній справі і нагоді
Проявиш міцно власне Я.

ПРИВІТ

Моя відновлена Країна
Вітає всіх, вітає всіх;
Вітає кожну доньку й сина;
Моя відновлена Країна
Вітає пасинків своїх.

Як любо степ горить у злоті,
Як буйно ллється волі спів!
Кипить робота по охоті;
Палає степ у чистім злоті,
І поле жде, чекає жнив.

Заходять, сходять ясні зорі.
Ідуть далеко зграї хмар.
А води чисті та прозорі,
В собі скупавши сонце й зорі,
Пливуть, хлюпочуть, повні чар.

Гаї й діброви в прохолоді
Співають, грають, шелестять.
Здається, все в природі в згоді
І між дерев у прохолоді
Співці про щастя ляскотять.

А люди скрізь... Які там люди?
То просто сестри та брати!
І всіх нас мати кличе, будить,
Щоб ми пішли, як вільні люди,
Гуртом до світлої мети.

А ми ідем!... нам сонце світить;
Ми всі веселі в боротьбі
І кожен знає і помітить
Тепер, коли вже сонце світить,
Про що ми мріяли в журбі.

Моя відновлена Країна
Вітає всіх, вітає всіх!
Вітає кожну доньку й сина;
Моя відновлена Країна
Вітає пасинків своїх.

м. Гоголів 1917

ПЕРЕМОГА

З циклу: „Смертю смерть поправ”.

Як спалахне серце кволе
Палом страчених надій,
Я прийду до тебе, доле
На страшне криваве поле,
На останній смертний бій.

Все одно, я маю рану,
Рану смертного жалю,
Так на бій я сміло стану,
Гучно висловлю догану,
Хоч тебе і не зломлю.

Я не гнусь, мов раб, під гнітом,
Доле, мачухо лиха,
Знай, — з тобою, з цілим світом,
Я поб'юсь з лицем одкритим
Проти злости і гріха.

Смерті в очі я загляну,
Жах могильний я стерплю,
Все одно, я маю рану
Нестерпучу, нездолану,
Рану смертного жалю.

МЕЛЕТІЙ КІЧУРА

Мелетій Кічура — нар. 1881, в Західній Україні. Друкуватись почав у перших роках ХХ-ого століття. Після визвольних змагань залишився на Наддніпрянщині, де друкував свої поезії в альманахах „Західня Україна” і по журналах „Зоря”, „Червоний Шлях” та інші. Пробирав писати під комуністичний смак, але це не врятувало його від заслання. Про дальшу його долю нічого не відомо. Окремі збірки поезій „Без керми” (Краків, 1910), „Tempi passati” (Коломия, 1913), „Передодні”, „На старті”, „Відблиски криці”.

КРІЗЬ П'ЯНИЙ СТИСК І КРИК...

Крізь п'яний стиск і крик, крізь океани гнилі,
Крізь хмари стріл ненависти і злоби —
Стримиш, моя душе, на ясні, горді шпилі,
Яким лиш сонце й зорі додають оздоби.

І в день, і в тиху ніч ти рвеш важкі кайдани,
Що до скали буденности тебе прикули,
І по землі ввесь вік ступаєш, як по грані,
Тікаючи від тих, що може би співчули.

Та не здійсняться, ні, твої святі бажання!
Не розірвеш кайдан, лиш роз'ятриться рана,
І в муках ждатимеш, аж прийде мить остання.

Не вчуєш з людських уст визвольного пеана.
Під п'яний гамір, шум злощасної борні,
Потонеш раз на все в буденности багні.

ВІДДАМ Я ВАМ...

Віддам я вам всі жарти, сміхи,
Всі розкоші весільних днів,
Любови, ласки і утіхи,
Гучну музику, танці, спів.

Віддам я вам промінне ладо,
І блиск каменів дорогих,
Безжурних дум ясне свічадо,
І буйний розмах мрій палких.

Та не віддам нізащо в світі,
Прескорбних крас осінніх піль,
Ні зір на тихому блакиті,
Ні шуму сосн, беріз, топіль.

Ні трав-квіток, що вранці зжовкли
Під поглядом холодних хмар,
Ні птиць бездомних, що замовкли,
Ні з гір вертаючих отар.

ГУДЕ ОРГАН...

Гуде орган. Під чорним зводом
Горить примерклий світ лампад,
Повільним, тихим хороводом
Ідуть ченці, за рядом ряд.

Неначе тіні загробові
Ідуть кудись в незнану путь.
Їх лица — блідомармурові,
Похилий стан, запала грудь.

Одні лиш очі — дивні очі:
Алмаз оправлений в янтар,
Огністі зорі полуночі
На чорнім лоні тихих хмар.

Всю пристрасть мабуть цього світу,
Ввесь шал суетної весни,
Закляла грудь їх неогріта
В оці прескорбні очі-сни.

НЕ ЖАЛЬ МЕНІ СОНЦЯ..

Не жаль мені сонця, що в хмарах погасло,
Не жаль мені цвітів, що в'януть кругом,
Та жаль мені громів, веснянії бурі,
Що грізно шуміла над моїм дахом.

Не жаль мені щастя хвилин бистрокрилих,
Що линули мимо, мов буйні орли,
Та жаль мені годин, як човен мій сміло,
Розрізував горді, піністі вали.

СКЕЛЯ І ХВИЛЯ

Питається хвиля у скелі:

— Гей, що ти там бачиш довкола,
Чому це холодна задума
Не сходить із твого чола?

Всмінулася скеля і каже:

— Що бачу? Невидані дива,
Яких і у сні не вбачає
Поетів уява вражлива.

І хвиля заграла, спинилась,
Цікавістю наче сп'яніла
І дреться невтомно на скелю,
Що знову затихла, зніміла.

Що знову нахмарилась грізно

І тихо, про себе, питає:

— Які це невидані дива
Те море у глибах ховає?

ФРАГМЕНТ

Глибоким сном дримає темний бір...
Упившись кров'ю спить жорстокий, дикий звір,
І пташка на гіллі заслухалась у тишу,
Що чаром таємниць пронизує нам душу. —
Під дубом він усів й глядить на ті ряди
Столітніх велетнів і на сумні сліди
Кривавих блискавиць, що протягом століть
Гули над бором цим страшний свій заповіт.
І тінь задуми, снів паде йому на груди,
Мовчазна, мов скала, важка, неначе ртуть;
Могильним саваном заслонює простір,
І сяйвом споминів чарує, вабить зір —
Із нетрів, із яруг зринають раз-у-раз
Забуті постаті — давноминулий час;
Зринають з забуття і тихо мимо йдуть,
Верстають в тишині свою загробну путь. —
Чи ява це, чи сон? Дримає темний бір —
Крізь смарагдову сіть паде проміння зір — —

ОСТАП ЛУЦЬКИЙ

Остап Луцький — нар. 1883 в Луці, в Зах. Україні. Гімназію закінчив у Самборі і продовжував свої студії в університетах Праги, Кракова і Львова. В Кракові разом з Б. Лепким належав до гурту українських письменників і малярів. Був членом „Молодої Музи”. Закінчивши університет, став редактором „Буковини” в Чернівцях і потому директором банку. Під час війни в 1918 році був ад’ютантом групи архикн. Вільгельма, в 1918-1920 рр. начальником штабу 4-ої Бригади УГА і старшиною штабу Армії УНР. Після війни: один з провідників західньо-української кооперації, відомий громадський діяч, посол до варшавського союму. Ув’язнений після приходу большевиків до Львова в 1939 році — помер у в’язниці або на засланні. Перші свої поезії друкував в 1902 р. в часописі „Руслан”. Збірки поезій: „Без маски” (Л. 1903 за псевд. Люнатик), „З моїх днів” (Львів, 1905), „В такі хвили” (Л. 1906).

У СУМЕРКУ

Студентська хата, вечір, смерк, —
На небі ясні зорі...
На сповідь спогадів, думок
Зійшлися душі хворі.

Маляр бездольний, і поет,
Студентка при роялі —
У мовчанці важкій сидять
Без дорікань, без жалів...

Мелянхолійних тонів чар
Пливе кудись — світами —
І відзиваються серця
Далекими думками...

Дрижать у спогадах німих
Невимріяні мрії...
Життям зморожені квітки —
Нарцизи і лелії...

Гадки продумані стають
Видніші, досконалі...
Душа за звуками пливе
Все далі, далі, далі...

В той другий, вимріяний світ
Без сліз і без прокльонів, —
Де лиш нескінчена краса
І музика півтонів...

В такий далекий лине край
Душа від звуків п'яна
І сниться їй найкраща з мрій,
Найкращий сон — омана...

Скінчилась пісня... та в душі
Все відгомоном грає...
На сіру канву темна ніч
Містичний цвіт кидає...

ТИ ГРАЄШ...

(Уривки)

Ти граєш...
Звуки чарами спливають
В мої зболілі груди.
Так грай же, грай мені, кохана,
А може легше буде...

О, грай, — так, грай мені, кохана,
Хай серце в грудях б'ється...
Погідним чаром цвітів ранніх
Мелодія хай лється.

Хай в глибині душі озвуться
Чарівні, давні тони —
І хай весна мені присниться,
Поля, луги, загони...

Вечірніх дзвонів плач і жалі
У церкві, на дзвіниці...
Хай раз сльозами ще заллються
Сумні мої зиниці!...

Є смуток, що найкращі душі
В терпінні виробляє —
І той, що всі найкращі мрії
Навіки убиває.

Є біль, що бурею і громом
На душу нашу лине —
І є терпіння довгі, довгі,
Як срібне павутиння.

... Я до життя, до сонця рвався,
Що там на небі сяло...
За щирістю тужив, — потому —
Потому — сил не стало!

Вся молодість моя — це туга,
Що рвала душу мою
За щастям, за життям, за чаром,
За сонцем, за красою!

А нині бачу — буря висить
Над моїм сірим домом...
Гармонія, краса — це мрії,
Все сном було, фантомом.

І натерпівся я в житті моєму,
Перетужив — без міри!
Чергою мрії ясні гасли —
І нині я без віри...

Ти плачеш? Люба, добра!
Я твої сльози бачу!
Кохана!... Я — —
Я вже давно не плачу...

Я стільки сліз пролляв даремних,
А сонця мав так мало...

Не плач, не вернеться сон-мрія,
Минулося, пропало.

Ті сльози оливом спадають
В мої зболілі груди!
Не плач! — Заграй мені, кохана,
А може — — легше буде...

Краків, 1904

ТИХ ЖАЛЬ МЕНІ..

Тих жаль мені, що у житті своєму
Не знали гордих і геройських мрій!
Яким ні раз не пролетів близь дому —
Шалений грім, завзятий, лютий бій!

Тих жаль мені, що дух їх покорився
І вгнувся рад в ярма важкий закон..
Їм у житті ніколи не приснився —
Барвистий, ясний сон.

ГЛЯНЬ, ЯК ТУЖНО...

Глянь, як тужно простягають руки
Горді сосни верхів — за тобою —
І в які бездольні, сірі звуки,
З яким смутком, жалем і любов'ю
В'ються шуми від рана до рана
За тобою, дівчино кохана!

В'ються шуми від рана до рана,
Шумом знявся Ребровач високий.
Кожна сосна вже від шуму п'яна,
Розривається гомін широкий,
Грізно виє на кожному скруті
Кожна хвиля в шаленому Пруті!

Гонять шуми від рана до рана,
Небом чорнії сунуться хмари.
Де-де блисне, мов огненна рана,
Дрижать з ляку овечі отари.
Скрізь від мряки і сумно, і темно —
Гей, вернися, вернися! ... Даремно...

Дарма сосни простягають руки
І потоки женуть з гір на доли.
Ти не прийдеш... Скажи — чи ніколи?
Навіть в казці? Ні, як сон-омана?
Гей, дівчино, дівчино, дівчино кохана.

НА ВЕРХАХ

Гей, гори!... Верхами,
Йдуть шуми лісами,
Вже мені не буде,
Так добре не буде,
Як з вами,
Як з вами.

Смереко, смереко,
Висока смереко!
Не грай так розбільно,
Шуми вільно, вільно,
Далеко,
Далеко...

Прощавайте, други:
Ліси і яруги!
І ти, моя пісне,
Гинь, бо серце трісне
Від туги,
Від туги...

Бувай здоров, верше,
Мій зелений верше!
Вже нам так не буде,
Як перше,
Як перше...

ЦИКАДА

(З пісень Анакреонта)

Благословлю тебе, цикадо,
Що на вершках дерев високих
Роси краплиночку нап'єшся —
І вже, як цар, живеш, співаєш.
Усе твоє, геть все навколо,
Що лиш доглянеш ти на нивах
Весною, влітку, в пізню осінь.
І хлібороб тобі прихильний,
Бо ти йому не дієш лиха.
Ти віддана усім смертельним,
Віщуєш тепле, ясне літо.
Тебе і музи полюбили,
Тебе кохає сам Аполлон,
Що дав тобі твій срібний голос.
Безсилля старости не знаєш,
Землі щаслива, мудра доню,
Закохана в піснях, без горя,
Народжена без кости й крові,
Самим богам ти майже рівна!

ВОЛОДИМИР СВДЗІНСЬКИЙ

Володимир Свідзінський — нар. 9. жовтня 1885 р. в с. Маянів на Поділлі. Вчився в духовній школі в містечку Тиврові (Вінничина), потім в Духовній семінарії в Кам'янці Подільському і в Київському Комерційному Інституті. З 1920 р. працював у видавничому відділі Подільської Народної Управи, з 1925 р. в Харкові редактором-стилістом в літературних журналах. Загинув, спалений живцем разом з іншими діячами, вивезеними з Харкова, в бараці біля Салтова в жовтні 1941 р. Разом з ним згоріло, мабуть, і його літературне надбання. Символіст, з нахилом до класицизму. Один з найвидатніших мистців поетичного слова, добрий перекладач із класичної поезії (Арістофан), автор прегарних віршованих дитячих казок. Друковані збірки поезій: „Ліричні поезії” (1922), „Вересень” (1927), „Поезії” (Львів, 1940). Збереглася ще недрукована збірка „Медобір”.

ЯК М'ЯКО ВЕЧІР ТІНІ СТЕЛЕ...

Як м'яко вечір тіні стеле!
Зчарований дивлюсь туди,
Де колихають темну зелень
Дощем побризкані сади.

За ними поле половіє,
Там мак цвіте, стежинка в нім...
Чому ж не йдеш, моя леліє?
Твій подих в вітрі запашнім.

Я забуваю: в цій годині
Далека ти. Не в цім краю
Твій погляд милий, темно-синій,
Світив за молодість мою.

Вечірнє небо навіває
Незбутніх мрій, дивочних дум...
Я забуваю — все минає,
Як блиск роси, як вітру шум.

1922

І АРОМАТНО ВЕЧІР ВІЄ

І ароматно вечір віє,
І поле вогко зеленіє.
В воді озерець дощових
Рум'яний світиться відтінок
Забутих тучею хмаринок
І сині плеса серед них.

О, час небесного спокою!
Твоєю легкою красою
Як жадно упиваюсь я.
Як у тонке твоє палання,
В твоє зникоме розцвітання
Ввіллялася б душа моя!

ДІЛ ЗНИКАВ...

Діл зникав у темряві вечірній,
Іней густо одягав сади.
Від криниці по тропі нагірній
Ти ішла з коновкою води.

Я сказав тобі слова привіту.
Темний був твій погляд і німий.
Лиш світився променем розбитим
У коновці місяць молодий.

З КНИГИ „ВЕРЕСЕНЬ”

Біла пушинка пливе над сіножаттю — легке суденце,
Несене струменем вітру, куди забажає недбалій.
Десять з одного гнізда промінясто розходиться щоглів;
Отже нема ні стерна, ні весла. Та й навіщо їм бути?
Чи на південь, чи на північ, чи в іншу країну летіти,
Біла пушинка за те не турбує. Знялась куди-луча
Сильному роду своєму землі добувати нової.
Гордо пливе корабель, до завзятого бою готовий.
Тільки ж війська на нім, що одно непомітне зеренце.
Буде пливти і пливти, аж зронивши натовлені крила,
Десь її вітер зневолить упасти в гущавину травну.
Там і лежатиме нишком, підступний притаєний ворог.
Сіверка осінь пройде над землею, волочучи важко
Хмари, повні вологи холодної. Потім надовго
Ляже зима непорушна. Та день неминучий настане,
Кинеться сніг, загурчить, затуркоче. І кільчик тоненький
Вийде з малого зерна. Напочатку несміливий, кволий,
Він до трави молододі тулиться боязко буде.
Голову потім підвівши, упевнено гляне круг себе.
„Буду владати цією країною. Чуєте, трави?
Тут розцвіту, розхилюся, розсію потужний нащадок.
Слово незламне моє. Зачувайте, готуйтеся до бою”.

1926

ПУХ ЗОЛОТОЇ ВЕРБИ..

Пух золотої верби, як сніг розлетівся по світі.
Приснуло буйним дощем — і стало тепла прибувати.
З берега висох намул, острови затяглися травою,
Слід повільної скойки на доннім піску позначився.
Входить босий рибалка у річку і невід метає.
З галасом хлопчики бистрі товчуться ввесь день коло
греблі,
Голі, на конях в'їжджають у воду, і пирхають коні.
Морди підносячи вгору і ловлячи в ніздрі повітря.
Віє млосна юга, — з-за обрію громом страхає...
Пух золотої верби, як сніг, розлетівся по світі...

1928

НА СНОЗАХ ЛІТА ВИСОКИХ...

На снозах літа високих
Щодня густіший мед сонця.
Уже пшениця пожовкла
І ягоди попаліли —
Щодня густіший мед сонця.

Чого ж ти стала інакша?
Прийдем на дальнє узлісся,
Ти поруч іти не хочеш,
Прихилю гілку для тебе —
Руки не здіймеш,
І смутно паде розмова
Як листя в темну криницю.

Чого ти стала інакша?
Ти ж хотіла цих днів...
Клен глибокий
Як потемнів!

1929

РАНО ПРОКИНУСЬ...

Рано прокинусь, на світлий полудень вікно відчиняю,
Тінь від домів укриває ще вулицю сонну. За нею
Сонце на насипі жовтим уже будяки освітило.
Тихо в кімнаті. Самітно читаю, пишу коло столу.
Час непомітно іде. От і доня моя пробудилась,
Лепетом милим сповняє кімнату, у двір вибігає,
Знову вертає до мене і в легкім волоссі приносить
Пахощі раннього вітру і полиски раннього сонця.
Ні, то задумався я. Моя дівчинка в дальньому місті.
Тихо в кімнаті моїй — і ніхто не говорить до мене.

1930

БАЛЯДА ТРЕТЯ

Темними ріками
Ніч тече по долинах,
Прудко біжить по зворах,
Мутно піниться на косогорах.

По зарослім болоті
Клятий іде,
На короткій оброті
Золотого коня веде.

Злякано дуб кордубатий
На нелюдське обличчя
Настобурчив сухе патицтя,
Як звір підіймає шерсть.
Тяжко чалапає клятий,
Аж погинається персть.

— Ступай, мій коню,
На незайману оболоню.
Три роси обіб'єш,
Три криниці вип'єш,
Здійсниться наша мрія —
Станемо на вогненного змія!

Темними ріками
Ніч тече по ізворах,
Сиво піниться на косогорах.
На синьому полі,
В райдужному колі,

Там то паші ще й цвіту багатого!
Вітер має патлами клятого.

Раптом на сході
Немов хто косою — черк!
І вдруге — світліше — дзінь!
Золотий кінь
Померк.
Клятий вирячив очі,
Вогнем до скелі та й здимів.

Ой зашуміло ж тоді!
На землі —
Струснувся кожен листок.
На воді —
Павуки в нестяменний танок.
Заяснілися межі, вівса...
Стала краса.

1932

КОЛИ ТИ БУЛА ЗО МНОЮ...

Коли ти була зо мною, ладо моє,
Усе було до ладу,
Як сонце в саду,
А тепер розладнався світ, ладо моє.

Встала між нами розрив-трава.
Розрив трава високо росте,
Розірвала ночі і дні.
Перше були вони, як крила ластівки:
Верх чорний, спід білий, а крило одно.
Тепер вони, як розламаний камінь —
Колють і ранять, ладо моє.

Стало тяжко нести мені час.
Туга рве мислі мої.
Як буря метає снігом.
Одна сніжинка паде на лід,
І вітер жене її в безвість,
Друга лягає при березі
У скований слід копита,
Третя розбивається об сук.
Стало тяжко нести мені час.

Я знаю: усе вмирає.
Квітка у полі,
Дерево в лісі,
Дитина в місті.
Усе вмирає, ладо моє.
Не в одні двері приводить нас вечір,

Не в одному вікні вітаєм ми ранок,
І забув я творити казку.
Так гостро дивлюсь,
А бачу тільки видиме,
Тільки можливе, ой ладо моє.

1932

ІЗ КНИГИ „МЕДОБІР”

**
*

Холодна тиша. Місяцю надламаний,
Зо мною будь і освяти печаль мою.
Вона, як сніг на вітах, умирилася,
Вона, як сніг на вітах, і осиплеться.
Три радості у мене неодіймані:
Самотність, труд, мовчання. Туги злобної
Немає більше. Місяцю надламаний,
Я виноград відновлення у ніч несучу.
На мертвім полі стану помолитися,
І будуть зорі біля мене падати.

1932

ПОЛЕМ ІДУТЬ...

Подем ідуть — і повільна хода їх і мирна розмова.
Вітер, нагірних морелів покинувши з'арослі дикі,
Стиглим теплом обтікає їм плечі, шумить у пшениці.
От ізійшли на місток. На поруччя склонилась Орина
І в глибині, проти сивої хмарки, угледіла раптом
Юної постаті обрис хиткий і розтріпаний жмуток
Синього цвіту в руці і, на вроду свою здивувавшись,
Жарко рум'янцем зайшла. А веселі подружки тим часом
Далі ідуть — і повільна хода їх і мирна розмова.

1933

ХЛІБ, ЗАПАШНЕ МОЛОКО...

Хліб, запашне молоко, золотистого масла платівка,
Промінь на рубчику склянки — і відсвіт на стелі. То
б'ється
Бистрим мигтінням, то жужмиться в кім'ях. В сусідній
кімнаті,
Ще неостиглий од сну, твій голос бринить клопітливо.
Хатнього захистку мила богиня, ти зараз увійдеш
І, на стану фартушок переп'явши, наблизити до столу
Люблені руки, що пестоці, світло й догоду дарують.

1933

ЗРАДА

I

Їду-поїду на бистрім коні
Крізь попіл ночі, крізь полум'я днів,
Тільки пісня бринить за сідлом,
А слідом —
Одинадцять друзів моїх,
Одинадцять місяців молодих.

Велика скеля стоїть.
Під скелею земля спить.
А в тій землі теремок,
Де ящірка проживає,
Що була колись князівною.

— Нумо, хлопці, станьмо,
Мечі з піхов добуваймо,
Князівну-полонянку
Із чарів визволяймо.

Хлопці стали,
Мечі з піхов добували,
Князівну полонянку
Із чарів визволяли.
Вийшла вона, як квіточка біла,
Тільки несміла, несміла.

— Ти мене любиш? — питає. — Люблю.
— Віддай мені радість свою.

Я віддав.

— І тепер мене любиш? — Люблю.

— Віддай мені силу свою.

Віддав.

— І ще мене любиш? — Люблю.

— Віддай мені мужність свою.

Віддав.

Тоді очі звела,

Повні спокою,

Тоді повела

Проти себе рукою,

Я дивлюсь, —

А моїх одинадцяти друзів нема,

Тільки вечір та падає тьма,

Та стоїть одинадцять стовпчиків,

Одні порохняві, другі криві,

На всіх шапочки снігові!

Дивна князівна тоді на коня:

— Чого твої очі в журбі?

Не нудно буде й тобі:

День-у-день,

Рік-у-рік,

Повік,

Біля стовпчиків походити

Та співати жалливих пісень,

Що зграбували тебе,

Що ти не можеш забути,

Що як же недобрим бути,

Коли небо таке голубе!

Показала зуби, як ікла,

Засміялася, свиснула, зникла.

II

Ти ляж та й засни собі, тату,
А я біля тебе кластиму хату.
Стіни
Пороблю із сухої чатини,
На покрівлю соснових гілок,
А волотка трави — то над нею димок.
А як прийде яка горбата,
Або інший лихий чоловік, —
Бо тут сьогодні багато
Прохожає калік, —
То я тебе закидаю
Соняшними шапочками маю
І скажу, затуливши собою хатинку:
— Тут мого тата немає,
Деь він інде тепер на спочинку,
Бо він приїхав дуже трудний,
То ви марно сюди не ходіте
І голосом не ячіте,
Все одно чаклунки горбаті
Не мають сили при моїй хаті.

1931

III

Уже вечір, вечірній вітер.
За безлистим деревом саду,
Як дві нерідних сестри,
Вербова віта цвіте
І жовта свіча горить.

Вербова віта цвіте
На весну, на юний шум,
А навіщо ця жовта свіча?

Уже вечір, вечірній вітер.

— Ти бачиш на сході вороних коней,
Повкриваних древніми паполочками,
Як виринають із сивого мороку?
Будуть тихо назад брести,
Будуть тебе везти,
А жовта свіча відокремиться від вербової віти,
І буде кульгати за ними на одній нозі,
Курячи сипким димом,
І прийде на замкнену влоговину
І поклониться кам'яній півночі.

Уже вечір, вечірній вітер.

Небо роздерте на світло і тьму!
Нехай жовта свіча скапає своє тіло
На мою паполочку,
Але вербова віта нехай цвіте,
І коли зринеться зоря,
То нехай не падає на мою димну свічу,
Щоб її погасити,
А нехай розсиплеться по вербовій віті,
Щоб її осіяти.

1932

В РУЦІ ЛЕДЬ-ЛЕДЬ...

В руці ледь-ледь колишеться удильно,
Гарячий вітер в бересті шумить;
На глибині проходить риба звільна,
Латаття спить, як пам'ять серця спить.

І сонний блиск ласкавої блакиті
Під хмарами ясніє в глибині,
І чашечки латаття піврозкриті
Про дива дна розказують мені.

І я боюсь, що встану і піду,
Плескатий лист руками розведу,
І в глибину спокусливу порину,

І покіль віку тихо, без упину,
Все буду занурятися туди,
Де хмари стали в безмірі води.

1936

КОСТЬ БУРЕВИЇ

К о с т ь Б у р е в і й (псевдоніми: Едвард Стріха, Варвара Жукова, Б. Джамашвілі) — народився в слободі Великі Меженці на Вороніжчині в 1888 р. З молодих років входить у революційну діяльність і в 1905 р. його ув'язнює вперше царська поліція. В 1911 р. Буревія засилають в Олонецьку губернію (на два роки) і в 1914 році засуджують знову і висилають над Єнісей, звідки Буревій тікає. До революції 1917 р. і під час революції був видатним членом партії соціал-революціонерів — член ЦК цієї партії, очолював антибольшевицьке повстання в Росії, зорганізоване есерами, і був членом делегації для переговорів з советським урядом в справі замирення і контакту. Після революції осідає в Москві і займається літературою, мистецтвом і театром. Писав веселі, політично-злободенні драматичні рев'ю (також для Курбасового „Березолю“): „Хами“, „Овечі сльози“, „Чотири Чемберлени“, „Опортунія“, „Парадиз“, „Зозендропія“, як теж велику історичну драму „Павло Полуботок“ (1928 р.), що її советська адміністрація не дозволила друкувати і виставляти. Автор книжки спогадів про царську тюрму і каторгу п. н. „Мертві петлі“, багатьох критичних статей і праць, зокрема з історії театру. В 1926 році видав у Москві брошуру п. н. „Європа чи Росія — про шляхи розвитку сучасної літератури“, в якій у протилежність до Хвильового давав відповідь „Україна та Росія“. Друковані в нашій антології вірші вибрані з невиданої збірки пародій п. н. „Пародези“. Після вбивства Кірова Буревія ув'язнюють, судять разом з Косинкою, Влизьком, Фальківським і Крушельницьким і розстрілюють за деякими даними: в грудні 1934 року, за іншими: в перших днях січня 1935 р.

АВТОПОРТРЕТ

Як
На шкапу
З хмародряпу
Дивитись униз,
То
„Кобила як кобила” —
Лежить
Наче міст.

А коли
Ізнизу
Вгору
Поліщук на мене гляне
З точки зору комашні, —
Не побачить він нічого,
Лиш одні
Огні,
Огні!

Всім
По
Е
Там
Дарма світить

Згори сонце — геній мій.
Але
Далі,
Бо опалить.
Піднесуться нехай рівні —
Золоті
Мої,
Мандрівні
Семенко
Та
Шкурупій!

ПАРТВИВІСКА

Зробіть мені квиток партійний:
Навздожки — кілометр,
Навширшки — кілометр!
І напишіть червоним на вогні:
Це — Стріха Едвард —
Рядовий
Загонів геніяльних
Геній!
Напишіть:
Він сліз не має,
Цей Едвард,
А кров — барилами,
Пожежами — вогонь
У
Собі
Носить.
Напишіть:
Письменство він врятує
Від Хвильових,
Тичин
І
Рильських,
Політику — від Чемберленів,
Поезію — від солов'їв.
Напишіть:
Він там співа — де бій,
Сміється там — де жах,
Сумує там — де європенки,
Радіє там — де Шкурупій,

Регоче разом із Семенком.
І
Напишіть:
Умре він радо
За владу рад Всесвітню.
І смерть
І сміх...
Так напишіть
Червоним на огні
Партвिवіски-квитка
Й поставте
На майдані —
Усім
На
Радість.

РРЕВОЛЮЦІЯ

РРРеволуцію
 писати
 тррреба
З тррррьома ррри — ррри!
Щоб гурррикан
 ррревів
 з еррреба
Й ррревли вітррри!

Візьміть ви слово вітер,
Одкиньте ер, —
І стане царський Вітте,
Що вже давно помер.

Тепер зробіть те саме
Зі словом революція
Й одразу бридко стане:
Солодка еволюція...

Ррреволюцію
 писати
 трреба
З тррррьома ррри — ррри!
Щоб гурррикан
 ррревів
 з еррреба
Й ррревли вітррри!

МИХАЙЛО ДРАЙ-ХМАРА

Михайло Драй-Хмара, — нар. 1889, поет, мовознавець і літературний критик, м. ін. автор монографії про Лесю Українку. Своєю поетичною творчістю зв'язаний з групою неоклясиків. Багато перекладав, зокрема з французьких та білоруських поетів. Викладав українську літературу в ІНО в Києві. Нагінка проти нього почалася з часу надрукування в „Літературному Ярмарку” віршу „Лебеді”. Ув'язнений 5. вересня 1935 року перебував до квітня 1936 в тюрмі на Лукіянівці. 28. березня 1936 р. засуджено його за „контрреволюційну діяльність” і заслано в табори примусової роботи на Колімі, де й помер наприкінці 1938 або 1939 року з виснаження і знущань. Листи Михайла Драй-Хмари із заслання з 1936-1938 років надрукував Юрій Клен у своїх „Спогадах про неоклясиків” (Мюнхен, 1947). Збірка поезій: „Проростень”, Київ, 1926.

БРЕДУ ОБНІЖКАМИ...

Бреду обніжками й житами.
Кругом волошки, дикий мак,
А гони в бік — біжить ланами,
Переливається байрак.

Не диха вітер. Сонце — в плечі.
По межах, де збуяв пирій,
Стрибають коники й щечече
Десь жайворонок угорі.

І в сяйві все палає й мліє,
А в далині, де небосхил
З землею злився, бовваніють
Горби смарагдових могил.

1920

НА ГОРІ..

На горі розцвітає яблуня,
Розцвітає білим шатром.
Вітер їй: — Стережись на зваблювання,
На чари твої — буруном!

А вже небо в квітчастих паволоках:
Хмарна галич біду пасе.
Ой, ярує вітер в червоних таволгах:
Як зірветься — весь цвіт знесе!

1919

МАТИ

•

На чолі вінчик паперовий
І хрест воцаний у руках.
Не усміхнуться чорні брови,
Хоч квітне усміх на устах.

В журбі васильки й рута-м'ята.
Задумавсь ладан в синіх снах,
І сумно-сумно пташенята
Квилять у неї в головах.

1921

РОЗЛЮТУВАВСЯ ЛЮТИЙ...

Розлютувався лютий надаремне:
Скоро з стріх закапає вода,
Вийде в поле віл під'яремний,
І я помандрую, як Скворода.

Передо мною відкриті всі дороги
(Не обмину й мишачої нори) —
Понесу в саквах своїх убогих
Сіромахам на вихліб дари.

Бідний сам, я не йду на хитрі влови:
З серця в серце наллю я пісень, —
Хай і в них блакитніє новий,
Осяяний, безсмертний день!

1922

ПРОЩАННЯ З ПОДІЛЛЯМ

Прощайте, Товтри круглогруді,
І ти, гніздо Кармелюка,
Де й досі бойові погуди —
Мов червениці чумака,

І ви, яри крутоберегі,
Де стільки раз лилася кров...
Прощайте, скомнії, береки:
Побачимось не скоро знов.

Минуть роки, і кров зашерхне,
І висхне Збруч, мутна ріка —
І тільки пісня не померкне,
Як гнів і ніж Кармелюка.

1923

ШЕХЕРЕЗАДА

I

Я п'ю прив'ялу тишу саду,
Як стигне пізній холодок,
І слухаю Шехерезаду,
Що знає тисячу казок.

До мене простягла долоні:
„Я жду давно тебе — прийди!”
А на блакитній оболоні
Зринає срібний молодик.

За садом царина і поле.
Гей, скільки йде туди стежок!
Не переслухаю ніколи
Шехерезадиних казок!

1922

II

Стогнала ніч. Вже гострі глици
Проколювали більма дня,
І синьо-золоті грімниці
Дражнили відгульня-коня.

Розбурхалася хмар армада, —
А ти, опалена, в огні,

Ти вся любов і вічна зрада,
Летіла охляп на коні.

Під копитом тріщали ребра,
Впинались очі в образи, —
А ти розпліскувала цебра
Передсвітанної грози.

Із бур, о молода гонице,
Ти пролила своє дання —
І світом гомін і стрілиці
Дзвінкокопитого коня.

1923

III

Помережав вечір кучерявий
Льодяними ґратами вікно.
Жовтожарні там горять заграви,
Голубе кипить вино.

А за ґратами останню мичку
Допрядає скалоокий день.
Бачу усміх твій крізь сніжну мжичку,
Чую голос вітряних пісень.

Доки ти манитимеш з надземних,
Зачарованих тобою берегів?
Я не хочу потороч таємних
І важких морочних снів.

Поведи мене в простори сніговії,
Де метелиця розгониста гуля
І смерком дримає й леденіє
Під пухнатими заметами рілля.

1924

IV

Я побачив тебе з трамваю.
Ти все та ж: голуба й ясна, —
Тільки я, тільки я не розмаю
Снігового сна.

Ти прийшов у вербляницю: — „Здрастуй!
— Про мене — хай верби цвітуть:
Не топтатиму синього рясту,
У глуху виїжджаючи путь”.

Ожило в душі незабутнє...
Золоті бань вінок,
І співає в далеке майбутнє
Трамвайний дзвінок.

1924

МЕНЕ ХВИЛЮЄ...

Мене хвилює синій обрій
І вітер весняний, рвачкий,
Що всі думки мої недобрі
Розмає, як пухкі хмарки.

І синявою молодою
Сповняється ущерть душа...
Он журавлі понад грядою
Назустріч з вирію спішать.

Не треба дум, вагань не треба:
Трудний до сонця переліт, —
Та в голих, у безлистих вербах
Вже грає вітер на весь світ!

1925

Я СВІТ УВЕСЬ СПРИЙМАЮ...

Я світ увесь сприймаю оком,
Бо лінію і цвіт люблю,
Бо рала промінні глибоко
Урзались в мою ріллю.

Люблю слова ще повнодзвонні,
Як мед пахучі та п'янкi,
Слова, що в глибині бездонній
Пролежали глухі віки.

Епітет серед них — як напасть:
Уродиться, де й не чекав,
І тільки ямби та анапест
Потроху бережуть устав.

Я славлю злотокоосу осінь,
Де смуток мій — немов рубін,
У перстень вправлений; ще й досі
Не випав з мого серця він.

Дивлюся й слухаю: прозора
Співає струмисько биття,
І віриться, що скоро-скоро
Так само заспіваю я.

1925

ЛЕБЕДІ

На тихім озері, де мріють верболози,
Давно приборкані, і влітку й восени
То плюскоталися, то плавали вони,
І шиїгнулися у них, як буйні лози.

Коли ж дзвінкі, як скло, надходили морози
І плесо шерхнуло, пірнувши в білі сни, —
Плавці ламали враз ті крижані лани,
І не страшні були для них зими погрози.

О, гроно п'ятірне нездоланих співців!
Крізь бурю й сніг гримить твій переможний спів,
Що розбиває лід одчаю і зневіри.

Дерзайте, лебеді: з неволі, з небуття
Веде вас у світи ясне сузір'я Ліри,
Де пінить океан кипучого життя.

ЯКІВ САВЧЕНКО

Яків Савченко — нар. 21. березня 1890 р. в Жабках, кол. Лохвицького повіту на Полтавщині. Батьки — селяни-ремісники. Вчився в реальній школі, але не закінчив її, як не закінчив теж студій у Київському університеті. Учителював в Сумському повіті на Полтавщині. Представник символізму в українській поезії. Перший свій твір надрукував у львівському журналі „Ілюстрована Україна” 1913 р. Належав початково до літературної організації „Жовтень” (у Києві), потому до ВУСПП-у. Видавши дві збірки поезій, перейшов до літературно-критичної роботи і видав декілька книжок на теоретичні теми, спрямованих проти неокласиків, зокрема проти М. Зерова, проти Косинки, М. Івченка та інших („Азіятський Апокаліпсис”). Засланий, як і багато критикованих ним, хоч і був виразником партійної лінії в українській літературі. Окремі збірки поезій: „Поезії”, книга 1. (Житомир, 1918), „Земля” (Житомир, 1921).

НЕ ДАНО...

Він вночі прилетить на шаленім коні
І в вікно він постука залізним мечем.
... Ти останню казку докажеш мені —
І заллешся плачем.

Стане ясно тобі. Не питаєш, як звуть,
Чом вночі прилетів і з якої землі?
Лиш засвітиш свічки — і освітиш нам путь,
Поки зникнем у млі.

І назавше. Навік... Але міт по мені
Поховать, як мене, і йому не дано.
Будеш згадувать так: прилетів на коні —
І постукав в вікно...

СТОІТЬ...

Стоїть. Як віск. І скорбно плаче:
— Один між трупами піду.
Вгорі Червоний Ворон криче
На кров. На бурю. На біду.

І як промовить тій Пустині?
Чи дзвоном арф, чи криком труб?
І з Білих Земель — в Чорні кинув
З душею чорта — Кроволюб.

З душею чорта — що він бачить!
(А дань із Білих Лілій — дай!)
Тужи на камені. Жебраче,
Востанне кров'ю заритай.

Хіба ж йому стоять на герці?
Якби й посмів — сліпа борба!
Тумани стеле ніч на серці,
А над туманами журба.

Комусь... Далеким — скорбно плаче:
— На Білі Землі хочу знов.
Вгорі Червоний Ворон криче.
Червоний Ворон чує кров.

ХРИСТОС ОТАВУ КОСИВ

Танцювали за вікном чотири куші,
Тоді, як не стало вже сліз.
Згинув син у боях революцій —
І ніхто і чутки не приніс.

Носила осінь сонце в золотих відрах,
А мужик переплакував журбу сліпу.
— Тату! Осідлайте не коня, а вітра,
Пошукайте ще раз у степу.

Може він спочиває в знемозі,
Або на грудях Великдень несе,
Чи в степах на небитій дорозі
На споришах коня пасе.

І полетіли —
Долинами,
Ярами
Та лісами.

А вгорі
На високій брамі
Самотній місяць
Грає-виграває,
Жалібно промовляє:
— Ой, туго, туго мужикова,
Червона, як кров,
Як трава шовкова!

Та не п'ять тобі, туго,
Води з криниці —
Бо вже ж тобі, туго,
Страшне сниться.
Та не милувать тобі, туго,
Русявого сина, —
Ой, у того сина
Парчева домовина...

А як повертались:

Упав мужик на торішніх покосах:
Аж сто зірок цвіте!
Глянув: — Христос отаву косить
І в копиці кладе.

Глянув прострелено: хто се?
Чи ти, мій синочку, чи ти, Христосе,
Обірваний, босий?
Хто се?

Ой, зацвіли в степах слова зоряно,
Ой, заплакав смуток нив.
— Давно вже людське поле зорано,
А ти й отави не скошив...

Підвівся мужик. Не ніч. Журба синя.
Став тонути в Христових очах.
— Я прийшов косить тобі за сина,
Твій син — на моїх жнивах.

Ой, полетів вітер
До мужикової хати,
Упав на призьбі:
— Добривечір!
Радій, Маріє!
Та збирай барвінок,
Стели лепехи
На помості:
Іде в степу твій батько,
А з ним —
Христос у гості...

В О Р О Ж И Л И В О Р О Ж Е В О Р О Ж К И...

Ворожили вороже ворожки:
— Не помоляться навіть і троє.
А на день — Великодень — ридання
І зброя.

А на день — Великодень — протре мені очі:
— Лютить ворог своїй ворогині.
Плачуть кров'ю — простелені — плачуть
Весносонцево — сині.

Ворожили вороже ворожки:
— Не зустрине ні кривних, ні сина...
Буде сонце кривавити серце,
Як шипшина.

СОНЦЕ ПІД ГОЛОВИ

Підпалимо небо — і кинемо душі в повітря!
В степах рознуздаєм сліпого коня.
... Клекоче огонь нам — навіки повірте!
Співає земля.

Виходимо босі — і коси ми точим, —
Журба наша, гнів — огневий стрілольот!
... Ще й досі нам сниться, як вигнили очі
На твані болот...

Ще й досі ми бачимо: — юрби на площах,
Розтерзані діти в залізних вікнах.
А вечір кривавий їх кров'ю полоще,
Хрипить на тілах...

Тепер нам великим — не плакати погребно:
В серцях наших теплих — ворота вікам.
Сьогодні ми вкриємось зоряним небом,
А сонце під голови нам.

МИКОЛА ЗЕРОВ

Микола Зеров — нар. 26. квітня 1890 р. в м. Зіньків на Полтавщині. Батько — вчитель, родом з Чернігівщини. Учився в Зіньківській міській школі, потому в Охтирській гімназії, що її закінчив у 1908 р. Після закінчення історично-філологічного факультету Київського університету вчителював — найперше в Золотополі на Київщині, потому з 1917 р. в другій Київській гімназії. Далі був викладачем історії української літератури в Київському Інституті Народної Освіти і професором Київського університету. Друкувати свої твори почав 1912 р. в журналі „Світло”, з першими перекладами виступив 1918 р. Відомий перекладач з класичної і французької поезії, один з найвидатніших представників неокласицизму в українській літературі. Крім поезій, залишив теж низку теоретичних праць, зібраних у книжках „Нове українське письменство” (Вид. Слово, Київ, 1924) і „До джерел” (Київ, 1926., II вид. Львів, 1942). Засланий весною 1935 року, перебував до 1937 року на Соловках. Потому вивезений в невідомому напрямку. Окремі збірки поезій: „Антологія римської поезії” (Київ, 1920), „Камена” (Київ, 1924, II вид. Львів, 1943). На еміграції видано: „Sonnetarium” (Берхтесгаден, 1948) та „Catalepton” (Филадельфія, 1951).

КНЯЗЬ ІГОР

Князь Ігор очі до зеніту звів
І бачить: сонце під покровом тьмяним...
О, земле рідна, ти — за шолом'янем!
І горе чорний накликає Див.

Та не вважає князь на віщий спів:
„Ну-м, русичі, славетні дні спом'янем,
Покажем шлях кощеям препоганим
До Лукомор'я голих берегів!”

А любо Дону шоломом зачерпти!
Одважний князю, ти не знаєш смерти:
Круг тебе гуслі задзвенять, тебе

Від забуття врятують і полону.
В стременах став, зорить. А кінь гребе
І ловить ніздрями далеку вогкість Дону.

КИЇВ З ЛІВОГО БЕРЕГА

Вітай, замріяний, золотоголавий
На синіх горах! Загадався — снить...
І не тобі-молодшому — бринить
Червлених наших літ ясна заграва.

Давно в минулім дні твоєї слави,
І плаче дзвонів стоголоса мідь,
Що вже не вернеться щаслива мить
Твого буяння, цвіту і держави.

Але, мандрівче, тут на пісках стань,
Глянь на химери бароккових бань,
На Шеделя білоколонне диво.

Живе життя і силу ще таїть
Оця гора зелена і дрімлива,
Ця золотом цвяхована блакить.

ЧИСТИЙ ЧЕТВЕР

„І абіе пітел возгласи...”

Свічки і теплий чад. З високих хор
Лунає спів туги і безнадії;
Навколо нас кати і кустодії,
Синедріон, і кесар, і претор.

Це долі нашої смутний узор.
Для нас на дворищі багаття тліє,
Для нас пересторогу півень піє
І слуг гуде архіерейський хор.

І темний ряд євангельських історій
Звучить, як низка тонких алегорій
Про наші підлі і скупі часи.

А за дверми, на цвинтарі, в притворі
Свічки і дзвін, дитячі голоси
І в теплому повітрі вогкі зорі.

29. VI. 1921

ЛЮКРОЗА

О. Бурггардтові

Під кровом сільських муз, в болотяній Люкросі,
Де розум і чуття — все спить в анабіозі,
Живем ми, кинувши не Київ — Баалбек.
Оподаль від розмов, людей, бібліотек
Ми сіємо пашню на непочате лоно,
Часами служимо владиці Аполлону,
І тліє ладан наш на вбогім олтарі.
Так в давній Олбії захожі різьбярі,
Серед буденних справ і шкурної громади,
В душі плекали сон далекої Еллади
І для окружних орд, для скитів-дикунів
Різьбили з мармуру невиданих богів.

ТЯГАР РОБОЧИХ ЛІТ...

Тягар робочих літ наліг мені на плечі.
Стих безтурботний сміх і споважніли речі,
І голос чую я настирливо-шорсткий:
Лукавий наймите, а де ж доробок твій,
Де плід твоїх трудів і творчости твоєї?
Чи ж добре ти робив над чорною ріллею?
Чи встигнеш, поки день, скінчить свої жнива?
Як гірко слухати оті терпкі слова
І як не заздрить вам і молодості вашій?
Цій сповненій вина і ненадпитій чаші,
Цій гострій свіжості передсвітних годин,
Цій смужечці зорі над білим сном долин!

1. березня 1922.

ЯК НІЖНА ПРАОСІНЬ...

Як ніжна праосінь, ти йдеш моїми снами;
Мов китиці калин, рожевієш устами,
Очима темними, мов вереснева ніч,
Округлістю тьмяних алябастрових пліч
Ти невідступно скрізь з моїми почуттями.
Проміння слів твоїх стоцвітними огнями,
Стожарами мені горить у далині.
Ти давню праосінь нагадуєш мені:
Широколанний степ, бліді свічада ставу,
Берегових грабів грезет і златоглави,
Повітря з синього і золотого скла
І благодатний дар останнього тепла...

ОВІДІЙ

Suppositum stellis nunquam
tangentibus aequor...

Ovid., Trist. III, 10, 4.

Братерство давніх днів! Розкішне, любе гроно!
Озвися ти хоч раз до вигнанця Насона,
Старого, кволоного, забутого всіма
В краю, де цілий рік негода та зима,
Та моря тужний рев, та варвари довкола...
Убогий, дикий край! Весною бруд і холод;
Улітку чорний степ... Ні затишних гаїв,
Ні виноградників, ні золочених нив.
А там морози знов і небо в синій ризі.
І от риплять вози, копита б'ють по кризі,
Вривається сармат і все руйнує вкрай
І бранців лавами вигонить за Дунай.

У ВОЗОВИЦЮ

Спочинку кращого немає і не треба.
Високий літній день підвівся в синє тебо
І вовну білих хмар тримає при землі.
Папір пожолобивсь на довгому столі,
У сонці жовтому і сам поволі жовкне.
А літне шемрання спливає неумовкне
З високих верховин зелених груш і лип.
І враз вривається ритмічний рівний скрип;
Немов розгойданий волівими рогами,
Іде загатами, левадами, садами
І золотим дощем прим'ятого стебла
Б'є по сухих тинах півсонного села...

ПРУДКО НА БЕЗВІСТІ ЙДУТЬ

Прудко на безвісті йдуть наші дні і короткі години,
Зрана до ночі гуде колесо темних турбот.

Не помічаємо — як надворі весна розцвітає,
Не помічаємо, як з дерева сиплеться лист.

Тільки і вимовиш: осінь! коли, ідучи тротуаром,
Втомлені очі зведеш на облетілий каштан,

Так у півсні пролетять години й літа повносили,
І зачорніє в душі старости голе гілля.

26. жовтня 1927

ЛЕСТРИГОНИ

Одіссея, X, 77-134

Тут, царю, дикий край неситих лестригонів
Та струджених рабів, що вівці стережуть.
Як провела тебе твоя заклята путь
В ці селища смутні недолі та прокльонів?

Ти кажеш: „Поліфем?” Нащадок Посейдонів,
Той знав огонь, а ці — сире і свіже рвуть;
Не має впину їх несамовита лють,
Не відають святих гостинности законів.

Не йди, зостанься тут. Є схови серед скель.
Вночі я справлю твій стовеслий корабель
У тиху сторону народів хлібоїдних.

Та сам лишуся тут у горі та біді —
Я тільки мрією до скель долину рідних,
Я тільки чайкою — з тобою — по воді.

1927

СУНИЦІ

Верхами сосон шум іде розлогий
І хмарою пухнатою темнить
Високий день і осяйну блакить;
У буйних травах плутаються ноги.

Отак би тут упасти край дороги,
Примкнувши вії, і хоча б на мить
Від псів гавкучих солодко спочить,
Від нищих душ, підступства і тривоги.

А там, по хвилі набіжного сну,
Натрапить знов на риму голосну,
На ритми, десь у серці позосталі;

І соків Геїних відчувши міць,
Розплющить очі і зустріть коралі
Таких веселих, запашних суніць.

9. VII. 1934

ДВЕРІ В СТІНІ

Цей сон на яві ніби бачив я:
Нараз потухли шуми пароплавні, —
Лиш очерет — та яснобарвні плавні, —
Та многовода дужа течія...

Країно див загублена моя,
Я знав тебе у дні дитячі, давні,
Та роки йшли, і злидні непоправні
Змітали з пам'яті твое ім'я...

І аж тепер вечірньої години
Нестало враз тривоги і мотанини;
Відкрились двері у глухій стіні:

Стих очерет. Замшілі сплять колеса,
І чаплі, знявшись на міліні,
Перелітають золотисті плеса.

3. X. 1934

Т О Б У В...

То був щасливий, десятилітній сон.
Так повно кров у жилах пульсувала,
І екстатичних сонць ясні кружала
Злітали в неба голубий пляфон.

І кожний рік звучав на інший тон,
На кожному дні своя печать лежала,
І доля, бачилось, така тривала,
Не знатиме кінця і перепон.

Вмить розійшлося чарування щасне:
Осінній день, тепло і сонце ясне
Побачили мене сухим стеблом.

Стою німий і жити вже безсилий:
Вся думка з білим і смутним горбом
Немилосердно ранньої могили.

20. листопада 1934

ТУТ ТЕПЛИЙ ОЛЕКСІЙ...

А може ще добро побачу?

А може лихо переплачу?..

Тут теплий Олексій іще кріпиться зрана;
Скрізь під ялинами хрумтить легкий льодок,
І струмні талих вод до торф'яних річок
Іще не гомонять... І сіра далеч — тьмяна.

О ні! В пустелі цій не випадає манна,
Сидить лише гризот неублаганний смок
І душить тугою мій виснажений крок...
Смутна, о земле, ти! Скупа, обітованна!

А може це не ти, а сам я туманію...
Чи скоро ж у мені, о теплий Олексію,
Минуться туга, біль, розтане темний лід?

Чи скоро пролісок прокльонеться для мене?
І, рясом криючи утрати глибший слід,
Заграє, зацвіте надії тло зелене?

30-31. березня 1935

ДМИТРО ЗАГУЛ

Дмитро Загул — нар. 28. серпня 1890 р. в с. Миліїв Вижницького повіту на Буковині, в родині незаможного селянина — Юри Загула. Вчився в Черновецькій гімназії (закінчив її в 1913 році) і потому студював славістику і німецьку мову на філософічному факультеті Черновецького університету. В 1915 році, як „заложник”, попадає на Наддніпрянську Україну і з того часу живе в Києві, займаючись здебільша літературною, перекладницькою (переклад „Фавста”) та публіцистичною роботою. Член літерат. об’єднання „Західня Україна”. Засланий мабуть в 1935 році і про дальшу його долю нічого не відомо. Писати почав ще в гімназії і перший свій вірш надрукував 1907 р. Перша збірка вийшла 1913 р. як передрук з часопису „Нова Буковина”. Дальші збірки: „З зелених гір” (Київ, 1918), „На грані” (К. 1919), „Наш день” — поезії рр. 1919-1923 (К. 1925), „Мотиви” — поезій збірка IV (К. 1927). Написав теж підручник теорії поезії „Поетика” (К. 1923).

Я ЧУЮ ПІСНЮ...

Я чую пісню, мов крізь сон
Далекий Черемош гуркоче;
Мені вчувається щоночі
Той шелест листя, шум сосон.
І щось тій пісні в унісон
Так ніжно в серці зашепоче...
Я чую пісню — мов крізь сон
Далекий Черемош гуркоче.

То спів засмучених флюяр,
То стогін журної трембіти, —
Зашелестять шовкові цвіти
І з серця скотиться тягар.
Туди, де скелі аж до хмар,
Хотів би соколом летіти,
Де спів засмучених флюяр,
Де стогін журної трембіти.

ДАРЕМНЕ ТИ ТУРБУЄШСЯ...

Даремне ти турбуєшся, поете!
Ще вистачить сюжетів для поем.
Візьми число щоденної газети —
Там тисячі невиспіваних тем.

Заглянь лишень у рубрику науки,
Чи в рубрику пригодницьких новин,
О, скільки там і радощів і муки!
І все петітом набрано дрібним.

Дрібні твої трагедії, людино,
Одірвана від поступу часу!
Чого ж це ти голосиш без упину
Про власний біль і про свою красу?

Пройшли віки і Байрона, і Гайне.
Відгомонів і Вертер, і Шлеміль,
І стало все тепер таке звичайне,
І недоречний особистий біль.

Як мільйони зрушили довкола
До вищої, до кращої мети,
Смішна тепер твоя уява квола,
Поезія нудної самоти.

МАРІЯ І МАРА

Чи не марні марю мрії,
Коли стільки вже століть
Постать матері Марії
Тут примарою стоїть.

Ледве чути скорбний голос:
— Я примарою умру!
В мене й серце розколось
На Марію і Мару.

З них одна стоїть Марою
Під раменами хреста,
Друга гострить ясну зброю:
Вирушати на міста.

Скорбно слухає Марія
Ще нечуваних пісень:
„Малинова наша мрія.
Наш воскресний день!”

З гордим прапором Марута
Серед натовпу пливе:
„Пропадай, стара отруто, —
Ми п'ємо вино нове!”

І мені, як часом, сниться
Зойк заплаканих зозуль,
Та ясніше сяє криця
Під ударом гнівних куль.

Ви обидві русокосі
І один над вами Бог —
Будьте так, як були й досі!
Серце — в вас обох.

ЗА НЕПРОГЛЯДНОЮ ЗАСЛОНОЮ...

За непроглядною заслоною
Живуть такі, як я, —
А тут чужою, незнайомою
Сумує день і ніч
Сумна душа моя...

Я б'юся з тою перепаною
Вже сотні тисяч літ, —
Та думкою німою, нерухомою
Не можу вибитись
В потусторонній світ.

Чи хто руками міцно-сильними
Заслону зірве з царства дня?
Хто дасть мені зійтись з вільними,
З такими вільними,
Як був колись перед віками я?

АРКАДІЇ КАЗКА

Аркадій Казка — нар. 24. вересня 1890 року в родині седнівського козака на Чернігівщині. Середню освіту закінчив у реальній школі в Чернігові в 1910 р. Потім 1913 р. записується до Комерційного інституту в Києві, але через воєнні події вчення не закінчує і вертається до Чернігова, де працює в Чернігівському земстві й бере активну участь в літературному і культурному житті Чернігова. Як маляр, малює для Чернігівського комітету охорони пам'яток старовини історично-мистецькі пам'ятники Чернігівщини. Заходиться теж коло організації українського війська. 1919 р. примушений покинути Чернігів, вчителює спочатку на Катеринославщині (1919-1922 рр.), потім на Київщині (1922-1925) і вкінці 1925 р. в Одесі, де 1928 р. вчить у залізничній трудовій школі. Ув'язнений, кінчає 1933 р. самогубством в тюрмі ГПУ. Перший свій вірш надрукував в Літературно-Науковому Віснику 1919 р. (кн. 3. п. н. „Зорі”). Друкував свої твори в журналах: ЛНВ, Червоний Шлях, Нова Громада і з 1928 р. належав до літерат. об'єднання „Плуг”. Готові до друку збірки „Lamentabile” і „Перший вінок” в 1918 р. не побачили світу через події революційного часу.

РОНДО

Ой, снігу, снігу випало якого!...
Ой, цвіту на деревах скрізь буйного!...
Стрій яблунь, груш сія принадно
В цвіту увесь; ген гаю непроглядна
Синіє глиб, мов привид сна якого.

І хочеться в цей мент лише одного:
Снуть в тиші гайовій вінки безладно,
Пить срібне марево, шептять безладно:
— „Ой, снігу — снігу!”...

В душі від коліру снігів ясного
Все, що було бурхливого чи злого —
Все тихо вснуло... Ум лиш безпорадно
Снує крізь сон рій тихих дум нескладно,
Але і сам він вже не зна для чого...
— „Ой, снігу — снігу...”

ТАМ СОНЦЕ, ТАМ!

Десь далеко
Над синь-чорною землею
Тонесенькою смужкою
Рожевіє смутно-радісно край-небо.

А над ним
Злягло
Нависло
Навалилось

Індиго темне важких хмар, —
Пропалене уже промінням теплих зір...

Угорі

В безоднях блакитно-зеленаво-юних

Зорі

Ворушаться, мов діти у блакитній річці,

Підморгують
Сміються...

Ясно: змова.

А тут —

Тут поле,

Вечір, коли хочете,

Що запізнивсь таки добряче,

Не хоче й якимось поспішає

Через напружено-мовчазнії лани,

Налиті соками бунтарськими,

Мов вим'я ситої корови молоком,

Весни могутністю налиті вщерть.

Злегенька іноді дихне вітрець весняний —

Істинно це подих уст усміхнено-рожево-ясних

немовляти!

І ось тут-о між ланів, —
Десь віддаля ліс! —
У полі

Зігнулась — нахилилася на захід,
Неначе заклопотано туди ж дріботить
Старенька вже верба.
Чи то ж верба?

Так дбайливо вона розкинула гілля в небесний
[простір! —

Й зависли в нім
Заплутались у тім мережеві гілок густім
Моргушки-сльози-зорі.
Вже смерклось! —
Така старенька
й лагідна
Така скорботна
й добра
Чи то ж верба?

... тонесенькою смужкою десь рожевіє...

О, ні! Це, нене, ти
Самотня і скорботна
Між поночіючих ланів
Туди смерком весняним поспішаєш,
Де ген над синьо-чорною ріллею
Так великодньо червоніє.
Тривога, сльози у очах: —
„Чи не спізнилась?”

Вітер,
Вітерець весняний —

Істинно це подух уст усміхнено-рожево-ясних
немовляти!

Іди, іди і не турбуйся!

Рожевіє смужечка тонесенька ген-ген
На Заході.
Кривавиться вузенька смужка й меркне
І золотовою, і блідою пересувається вона
Злегесенька до Сходу:
Там сонце,
Там!

6. березня 1925
с. Нові Петрівці на Київщині.

ОЛЕКСА СЛІСАРЕНКО

Олекса Слісаренко — нар. 16. березня (ст. ст.) 1891 на хуторі Канівець, Щотоватської волости, кол. Вовчанського пов. на Харківщині. Батько — лимар Андрій Снісар; сина через помилку записали в метрику Слісарем. Закінчив Харківську середню хліборобську школу і з 1912 р. працював агрономом. Мобілізований 1914 року, перебув у війську війну і після демобілізації опинився в Києві. Перший вірш надрукував у журналі „Рілля” 1911 р. Перша збірка появилася в Києві 1918 р. Збірки поезій: „На березі Кастальському”, Київ, 1918, „Поєми” (у В-ві „Гольфстром Панфутуристи”), Київ, 1923, „Байда” (вибрані поезії за рр. 1911-1927), Харків, 1928 (II. вид. Харків-Київ, 1931). З 1928 р. перестав писати поезії і перейшов тільки на прозу; його оповідання зібрані в п’яти томах Творів, виданих у Харкові 1932 року. В першій фазі своєї творчості був яскравим представником символізму (його поезії того часу пронизані релігійними мотивами і нотками), потому перейшов до футуристів і, порвавши з поезією, став „прозаїком у тісному розумінні цього слова” (Я. Савченко). Заарештований 1935 р., був засланий на Соловки і зник безслідно 1937 р., мабуть розстріляний разом з іншими письменниками. Був переслідуваний ще до ув’язнення: 1927 р. за відповідь на україно-жерного листа М. Горького, Слісаренка послано, за висловом І. Кулика, „насаджувати культуру у трохи північніші широти”, як в Україні; в 1934 р. О. Обідний в „Літ. Газеті” (ч. 17.) назвав його поезію контрреволюційною.

КОЖНУ РИМУ...

Кожну риму, кожне слово на жертovníк я кладу,
Кожну думу молодую, кожну мрію молоду.
І творю свою молитву у святому віттарі
Од зорі вечерової до ранкової зорі.
Я молю, щоб яснодумний, світосяйний вічний Бог
Дав живому над пільмою безліч ясных перемог.
Я молю, щоб діти горя, діти страдниці-землі,
Уквітчали цвітом серця щастя білі кораблі,
І пливли б за злотним руном в царство казки, в царство
мрій

По роздолах океанських під вітрилами надій...
Од зорі вечерової до ранкової зорі
Сяють свічі мрій найкращих у святому віттарі,
Гимн у небо лине з серця, лине віра в небо з ним,
Що здобудуть діти горя свій святий Єрусалим.

У О Т У І Т М Е Н

Я чоловік.

Такий звичайний, що аж смішно —
Ріка кришталева у смердючих берегах.

Віки

Шелестять надо мною крилами.

Тремтіння і жах

Перетоплюю на сміливість у своїх гамарнях,

Слухаю шуми вітру, машин і дихання коханої
жінчини;

Бачу хмари, землю, димарі, звірів і людей;

Мацаю речі, нюхаю запахи:

Я такий звичайний, що аж смішно.

І день мій розцвітає, як лотос.

НА ПАСІЦІ

Дадан. Дуплянка. На березі білій
Іконка праведних Зосими і Саватія.
Над вуликами — кельями день цілий
Кружляє працьовита братія.

Несуть у келії ченці крилаті
Мед золотий і віск на жовті свічі...
Привіт мій вам, працьовники завзяті,
Уклін мій вам, невтомні будівничі!

Невпинно цілий день працює братія,
А вечером стихають в кельях шуми руху.
Іконка праведних Зосими і Саватія
Вартує монастир від злого духу.

ПОСУХА

Огняний змій пожер вогкі тумани,
Косою вбивчою нестигле жито косе.
Потріскалась земля, — ятряться чорні рани...

Гудуть у маревах молитви стоголосі —
То йдуть з корогвами збентежені селяни,
А вітер ні хитне засохле в полі просо...

Огняний змій полотна огнетканні
По травах розстеля і п'є жадібно роси,
І глушить на устах молитви покаянні.

А жито засиха... Давно посохло просо.
Чорніють пащами землі прокляті рани,
Коса ж огняна косе, косе!

ОСІНЬ

В біблійних теремах полян
Заплутались іржаві ниті, —
Сивизна ранньої блакиті
І багреці жовтневих ран.
Збирайтесь, сміливі ловці!
Годуйте пси, лаштуйте зброю, —
Осінні звірі за горою
Заплуталися у сільці...

З кущів женуть плямисті пси
На мене фантастичних звірів,
І бачу я на рижій шкірі
І заморожені ліси,
І киновар засохлих ран,
І холод жовтої одежі,
І блиск згасаючий пожежі
На тлі розтерзаних полян.

Всі ми розіп'яті на хрестах,
Всі ми покриті ранами.
Заповідано нам жорстокий шлях
Злими коранами.

Заповідано бути нам еретиками,
Синами дикої долі,
Розрубати степи прямими стежками
І впасти серед поля.

Вірили ми, що над чорними голготами
Зустріне нас привітний Ісус,
І потечуть величними строфами
Шляхи на Емаус...

Але очі сліпилися далями,
Кривавіли глибокі рани...
Посміялись над нашими ордалями
Ворожі корани.

За білим маревом жагучий скрип возів —
Іржаві відгуки тернового терпіння...
А тут, на травах, на гнучкій лозі,
Розляла осінь вина білопінні.

Цей день зажурений веде мене, як друга,
В сивизну тиху, в брязкіт збройних літ,
Коли серця у грудях бились туго
У такт дзвінкий бойовищ і копит.

І згадуєм діла такі наївні й прості,
І захват бойовий в небойових піснях,
Як ляли кров ми на осінні брості,
Запушеного приморозком дня.

І день білявий мій — юнак среброкудрий
Нагадує мені, що вже давно-давно
Розквітла брость, якій ми так немудро
Точили мудре молоде вино...

... У інеї ліси, немов у мреві,
Ті самі дерева, що знав я їх колись,
За тих часів, коли громовим ревом
Дні буреломні землю потрясли...

О, дні прозорі! Кришталі осінні!
Були ви сміливі, прекрасні і страшні,
Як рвались ваші поводи ремінні,
Як червінкова кров горіла на стерні...

...За білим маревом стихає скрип возів,
Колись вантажених понівеченим тілом...
І мовчки я схиляюсь до лози,
До червінкових віт, покритих білим...

1. січня 1927

ПАВЛО ФИЛИПОВИЧ

Павло Филипovich — нар. 20. серпня 1891 року в с. Кастанівка, кол. Звенигородського повіту. Закінчив золотопільську гімназію і потому колегію П. Галагана та історично-філологічний факультет Київського університету. Після закінчення студій працював науково і був професором київського ІНО і потому професором університету. Друкував свої твори з 1910 року поросійськи під псевдонімом Зорев, з 1919 р. тільки по-українськи. Перші його українські поезії надруковані в журналі „Музагет” 1919 р. Засланий 1935 року, перебував у 1935-37 роках на Соловках, потому перевезли його до іншого концентраційного табору. Були вістки, що помер. Крім поезій, видав низку літературних студій, м. ін. про Шевченка. Окремі збірки: „Земля і вітер” (К., 1922, „Простір” (К. 1925).

НА ПОТАЛУ...

На поталу камінним кригам,
На глуху наругу вітрам,
На зневагу звір'ям, що плигом
Проминуть і квітку, і храм,

Оддаю і тривожну душу,
І холодний спокій думок,
І вартую, надіюсь, мушу
Виглядати, чи йде Пророк.

Над землею сонце червоне
Залива промінням блакить, —
Поруч серце чуже холоне,
Умира, не хоче любить.

І на всій безмежній країні
Ні один ще Лазар не встав.
Тільки ночі чорні та сині
Десь пливуть понад морем трав.

ЗАКЛИНАЮ ВІТЕР І ХМАРИ...

Заклинаю вітер і хмари,
Заклинаю, земле, тебе!
І бринять найміцніші чари —
Заклинаю сонце сліпе.

Пролетіли огненні бджоли
Між зелених полів людських.
Заклинаю вас, тихі доли,
Не пускайте до себе їх!

А глухі снігові градини,
Смілий вітре, хоч ти розвій, —
Хай живуть і квітки й рослини
У країні бідній моїй!

Ясний світе, степе без краю,
Срібна пісне роси й трави,
Вас кохаю, вас заклинаю,
Хочу бути таким, як ви!...

КИЇВ

Не до тебе пливли скандинавські герої,
Бойовими човнами розкинувши стан.
Ні вінками Атен, ні руїнами Трої
Не прославив тебе чужоземний Боян.

Хто повірить словам, що Андрій Первозванний
На високих горах твою славу прорік?
В темну безвість віків одійшли каравани
Ватажків степових та азійських владик.

Що владарів колишніх потлілі клейноди!
І на схід, і на південь твій раб мандрував —
Чуеш — там в далині велетенські заводи
Іншу долю кують, інше сяєво слав!

На майданах твоїх рік за роком конає.
Поміліла ріка, вал зрівнявся-осів,
Але пісня летить у поля, у безкраї,
Наче ластівка з теплих країв.

1922

КОМУ НЕ МРІЯЛОСЬ...

Кому не мріялось, що є незнана Муза —
Прекрасна дівчина, привітна і струнка,
Яка в минулому з'являтися уміла
Поетам радости, і вроди, і любови,
І навіть дудочку приносила тоненьку,
І награвала їм пісні сама.

Усім здавалося, що втіху безтурботну
Вони знаходили, можливо, у гаю,
А може іноді над струменем прозорим,
Де сонце іскриться, і де сміється місяць,
І очерет без вітру шепотить.

Не вірте мрійникам, не слухайте померлих!
Борвієм, пристрастю і згагою степів,
Тугою темною і буйними дощами
Життя несеться над усіми нами
І вимагає ладу і пісень.

І прокидається мелодія щаслива
На дні тривожної і тоскної душі,
І сам здивуєшся, почувши власний витвір,
І хтось впевнятиме, і ти йому повіриш,
Що це незнана пестила тебе!

1922

МИНУЛА НІЧ...

Минула ніч тривожно і безславно.
І скрізь степи і всюди вороги.
Коли ж ти вийдеш, ніжна Ярославно,
На темний вал одчаю і жаги.

Невпинний вітер мече гострі стріли,
Високе сонце п'яну спеку лє.
А я не бачу, де ті руки милі,
Що захистить могли б життя моє.

Лише Кончак дочку свою вродливу
Причарувати бранця намовля,
І чорну пристрасть, вільну і зрадливу,
В чужих піснях вже почувую я.

1922

Я СКРІЗЬ З ТОБОЮ...

Немов оту з пожовклими листами
Дитячих років книгу — і казок,
Ти розгорнула осени сторінки
І десь знаходиш невідомий спокій,
Блакитні думи і безхмарий жаль.

У вирій птиці пролітають в небі —
Ти їх не просиш, щоб тебе забрать,
Тобі миліше потемніле поле,
Змарнілі трави, і холодні води,
І прибраний в червоне злото ліс.

Я скрізь з тобою. І любов, і пристрасть
Міцніють в серці з'єднані навік.
А ти поглянеш — і побачу квіти,
Поблідлі в росах, і німу долину,
Де промайнула молодість моя.

І в той же час в хвилину випадкову,
Як доторкнеться до руки рука,
Почую хвилі теплі і невпинні,
І кличу радість буйну і весняну,
Не раз, не раз ще зашумить життя!

1922

Десь в далині віків вітри-трагічні хори,
І Мельпомени культ і Вакховий вінок.
До берегів Дніпра, у степові простори,
Йшли музи Греції і не знайшли стежок.

Але минулого, здавалось, і не жалко
В той тихорадісний і світлосяйний день,
Коли привітная і проста Наталка
З'явилась глядачам з трояндами пісень.

Розквітло барвами, і сміхом, і журбою
Душі народної збагачене чуття.
А спів лунав дзвінкий і кликав за собою, —
На довгі-довгі дні прикрашував життя.

Ті дні минули вже... і інший час ясніє,
І на широкий шлях виводить скорбна путь;
І тих, хто виплекав непереможну мрію,
Мистецтво соняшне, не можем ми забуть.

Надхненню щирому — і слава, і пошана,
В годину споминів — ясні тобі слова!
А Муза днів нових, прекрасна і незнана,
Тебе, мандрівницю, нехай не забува!

З АНТИЧНИХ БАРЕЛЬЄФІВ

Титан сидів на скелі і ліпив
(Могутні м'язи, голова кудлата!).
А перед ним — незнане диво з див —
Холодні, нерухомі немовлята.

Пишався день і дерева цвіли,
І височінь горіла, темно-синя,
І враз упало запинало мли
І зникло десь, і надійшла богиня, —

Така спокійна, владна і струнка,
Навіки світлозора, у шоломі.
Блискучий спис трима її рука,
У другій — дар іще невідомий.

Земні створіння Прометея! Мить —
І ви живі і радісні тепер ви —
На голови дитячі вже летить
Метелик ясномудрої Мінерви!

1923

ЖОВТИХ ПЛЯМ ТРИВОЖНЕ КОЛО...

Жовтих плям тривожне коло,
Слів байдужних кайдани.
Може сонце прохололо,
А як ні, то поверни

Не ясні дарунки травня,
Не троянди, не вогонь —
(Буйна радість — радість давня, —
Мов пісок з сухих долонь).

Поверни оті прозорі
Молодого серпня дні,
Спів і працю у просторі,
Гук возів у далині,

І у вирій перші шуми,
І озер безхмару дань,
Золоті човни задуми,
Легкоплинний час розстань.

1923

НЕБО ОСІННЄ...

Небо осіннє, мов квітка марніє,
Сохне стерня, затихають лани.
Птиці у вирій вертають, Маріє,
Вільним трикутником височини.

В хмарах росте і темніє фортеця,
Вітер спиняє невпинний свій крок,
Вранці прокинешся — не засміється
Сонце — на сонці вже перший льодок.

От і тебе поневолить спочинок.
Де ті думки — золоті кораблі?
Серце твоє — мов маленький будинок
На неосяжній холодній землі.

1923

НЕ ВИНО...

Не вино, не сон і не отруту...
В темній чаші — спокій і вода.
Ти неславив затінки і скруту,
Подивись: проходить череда.

Жовтий промінь сяє на оборі,
Півником червоним у вікні.
Руки загорілі і нескорі
Подали напитися мені.

Я напився і сказав: спасибі!
За селом яри і далечінь,
І вітряк вклонився чорній скибі,
Тій роботі впертих поколінь.

Срібні верби, не згадайте лихом
Злидарів і мрійників-невдах.
Курявою і гудінням тихим
Стелиться повечорілий шлях.

1924

ВІЗЬМЕШ У ЖМЕНЮ...

Візьмеш у жменю сонного насіння
І не пізнаєш власної руки, —
Хай синій день, хай у землі коріння,
Жіночий сміх і соняшні книжки!

Я не люблю самотнього зідхання —
Нащо давать далеким зорям звіт?
Не долетить ні перша, ні остання
З моїх думок у невідомий світ.

Це ти така і тепла, і принадна,
І над тобою все гудуть дроти.
Розстеле ніч свої похмурі рядна
І знову не одзеленієш ти.

Надії мрійні і смутне квиління
Загублено у передранній млі,
А гострозоре, мужне покоління
Уже росте на молодій землі.

1925

КЛИМ ПОЛІЩУК

Клим Поліщук — нар. 25. листопада 1891 в м. Красно-
піль, Житомирського повіту, на Волині. Маючи хист до малю-
вання, заробляв малярством і водночас добував самотужки ма-
лярську освіту. 1909 р. виїхав до Петербургу, де вчився в мис-
тецько-рисівницькій школі при Академії Мистецтв і слухав лекцій
у Психо-неврологічному Інституті. 1912 р. вернувся до Житомиру
і пішов на службу до Волинського губ. земства. З початком війни
1914 р. арештований і висланий, як мазепинець і сепаратист, до
Курська, де служив на залізниці. З Курська попав до Петербургу,
де став завідувачем української книгарні, перетвореної згодом
у В-во „Друкар”. 1919 р. належав до „Музагету” і „Мистецького
цеху” в Києві. 1920 року емігрував в Західню Україну, де крім
збірки поезій „Звуколірність”, видав декілька книжок прози, м. ін.
трилогію „Отаман Зелений”. В 1925 р. вернувся до Києва і дру-
кував свої оповідання по журналах („Глобус”, „Життя і Револю-
ція”, „Зоря”, „Службовець”, „Нова Громада”, „Селянка України”
та ін.), як теж окремими виданнями. В 1935 році засланий на Со-
ловки; дальша його доля не відома. Перший вірш надрукував
у дит. журналі „Дзвінок” у Львові в 1909 р. Збірки поезій: „Співи
в полях” (Балк у Фінляндії, 1917), „Поезії”, кн. перша (Київ, 1919)
і „Звуколірність” (Станиславів-Коломия, 1921). Писав теж під псев-
донімом Клим Лаврінович.

БУНТАРНІ СТЕЖІ

І стали не одним,
А в ряд і всі допари. —
На сході чорний дим,
На заході примари...

Замкнулися в журбі
Похмуро стислі лиця,
З'єдналися в юрбі
Подерта свита й криця.

Село тремтить... Круки
Скриплять десь від криниці
І липнуть до руки
Заржавлені рушниці...

Обміжки. Поле. Лан. —
Вже ніколи вагатись! —
Голосить злий туман:
Назад нам не вертатись!

В просторах не жнива,
А стоптані лиш межі,
І віра ще жива
В сумні, бунтарні стежі...

СКІЛЬКИ НАРЕЧЕНИХ...

Скільки наречених не ввійдуть у двері!
Скільки сліз проллється на вінки весільні!
За столами сядуть випивать гетери,
Всіх оп'янять швидко келехи весільні...

І на все наляже злонамірна міра,
І на все покличе зріст потворних сил, —
Заніміє в тузі злото-срібна ліра,
Не зашепчуть трави на верхах могил...

Не знайти ж в руїнах радості Мадонни, —
Тінню не освятить палу Рафаель. —
Тільки зажевріють скрізь страшні кордони,
Тільки зарегоче звір німих пустель...

...Милі, наречені! Для душі моєї
Є ще непочатий зоряний простір...
Там цвітуть одвічно юности лілеї,
Там на рожах сяє відблиск наших зір...

Київ, 30. жовтня 1919

ЗВУКОЛІРНІСТЬ

Звуколірність соняшних заграв
Десь на дні, в глибині,
Наче ніжні огні. —
День суворий все ніжне забрав
І погас в далені...

Чую: давне бринить і дзвенить
І проходить, як тінь,
В тьму надійну терпінь. —
Все життя — неуповнена мить,
Все життя — тільки тлінь...

Як молитись? — Не знаю. — Колись
У дитячому сні,
Мені снились пісні. —
Дивні співи в душі розлились
На зеленій весні...

На далекій зеленій весні
В кругозвивах танця
Розцвітали серця: —
Звуколірно бриніли пісні
Без кінця, без кінця...

Київ, 23. грудня 1919

ЯК ЗГОРИТЬ ОСТАННЄ...

Як згорить останнє — стану сам,
Захвилює мізок думу дум.
Більше не всміхнеться зорі нам,
Більше не озветься смертний шум...

На шляхах шляхетних поривань,
Серед злоби, згуби і біди,
На огнях безрадїсних змагань
Заїскряться вїчности слїди...

Блїдосрїбним рожам стане жаль,
Як мїж ними ляжуть черепи,
І розкаже пісні чорна даль,
Як вмирили велети й раби...

О, мої безщасні і святї,
Блїдо-срїбні рожї — мрїйні сни. —
Догоряють іскри золотї,
Замїтають слїд мїй буруни...

Краснопіль на Волині
12. лютого 1920

СЬОГОДНІ ДЕНЬ...

Сьогодні день, можливо, вже останній. —
В Софії плакали й тужили дзвони. —
В душі мотив збудився стародавній
І викликав настрою тони...

Останній день. — І скільки ж їх прожито. —
А з кожним днем все більше й більше крови.
Вчорашній світ сьогоднішнім розбито
В ім'я ідей одвічної любови...

Скривавлено блукають скрізь прокльони. —
В просторах голоси і співи маю. —
В моїй душі святі софійські дзвони. —
В моїй душі чуття і сліз до краю...

Київ, 2. травня 1920

НА ВИГНАННІ

Навіть в скривавленім горі,
Навіть в розпачну годину,
Будемо вірити в зорі,
Будемо йти без упину...

Навіть тоді, як здолають,
Стримано стиснемо зуби, —
Сильні в борні не ридають,
Дужим нема самозгуби...

МИХАЙЛЬ СЕМЕНКО

Михайль Семенко — нар. 31. грудня 1892 року в с. Кибинцях, кол. Миргородського повіту на Полтавщині. Вчився в реальній школі, потому три роки в петербурзькому Психоневрологічному Інституті. 1914 р. думав виїхати до Америки, але добився тільки до Владивостоку, де перебув три роки, займаючись літературною роботою. В 1916-1922 рр. належав до комуністичної партії; вийшовши з неї, залишився безпартійним. Один з найвидатніших представників футуристичного напрямку в українській поезії і водночас один з перших українських урбаністів. Засланий разом з іншими українськими письменниками мабуть 1935 року. Окремі збірки поезій: „Прелюд” (Київ, 1913), „Дерзання” (К. 1914), „Кверофутуризм” (К. 1914), „Дев’ять поем” (К. 1918), „Г’єро задається” (К. 1918), „Г’єро кохає” (К. 1918), „Блок-нот” (К. 1919), „Тов. Сонце” (К. 1919), „Дві поезофільми” (К. 1919), „Г’єро мертвопетлює” (К. 1919), „Проміння погроз” (Харків, 1921), „В революцію” (Х. 1925), „Степ” (Х. 1925), „Маруся Богуславка” — лірична поема (К. 1927), „Європа й ми” (Х. 1930), „Сучасні вірші” (Х.-К. 1931), „З радянського щоденника” (Х. 1932). Поезії написані до 1922 року вийшли збірним виданням п. н. „Кобзар” у В-ві Голфстром у Києві в 1924 р. (654 сторінок) і „Повна збірка творів” вийшла у трьох томах в Харкові в 1930-1931 роках.

КОНДУКТОР

Багнеться бути
Кондуктором на товарному потязі.
В похмурну ніч,
Темну ніч,
Осіллю дощову,
Сидіти на тормозі
У кожусі,
Зігнувшись і скупчившись,
Дивитись у прірву рухливу.
Про дні, що минули,
Що в серці zostалися
Ясними плямами,
Про образи згадні,
Заснули у грудях навіки,
Навіки
Мріять,
Мріять,
Вдивляючись в сутінь.

КАРТКА

Мого життя газельну срібність
І випадковість
Складаю в картки вузьку безмірність
І загадковість.

Моїх гріхів легку безкарність
І слів блискучість
Знов наповняє безпорадність
І днів сліпучість.

БРОНЗОВЕ ТІЛО

Мое бронзове тіло
На білім піску
Скільки іскор горіло
На яснім струмку

Скільки плямок тремтіло
На обличчі води
В мене бронзове тіло
Я — молодий.

ОСІННЯ СИМФОНІЯ

Осінні скрипки, в саду оркестри симфонії —
То кохання моє, моє кохання-захопленість.
Люди озброєні, мрії озброєні, мови озброєні, —
А у мене тільки затопленість, тільки затопленість.

І знову безмовність. І знов безумовність, умовність.
Мої почування — одламки, ескізні одламки-злипки.
Душорозірваний. Стерлась, розтанула сольність.
Кохання моє — в осіннім саду осінні скрипки.

1916, Владивосток

ДО ПОБАЧЕННЯ

Червяк зневір'я гризе і душить.
Минули дні, коли я вірив.
Може цей демон мене задушить,
Може мене розважить Саскегана чи Гвадальквівир.

Ішов назустріч молодому життю.
Прощайте, прощайте, щирости дні.
Коли захочу — востаннє заблищу
І звук моїх поез ущухне вдалині.

Смуток. Не розваже ніхто.
А день такий теплий, день так привітно всміхається
Вона сьогодні у веснянім пальто
І в вітринах їй фігура її подобається.

Згас світ і сонце плям не залишило.
І я стою, і я зникаю невідзначений.
Прощайте, прощай усе, що мене раділо і бавило —
Ах, дуже слабкий твій голос: — До побачення...

1917, Владивосток

Я І ТИ

Два дні ми були вмісті —
Я і ти.

Пестило море далеке місто,
Сонце і білі цвіти.

Почувались на незалюдненім острові —
Я і ти.

Здавалось муки захвату гострого
Не можу знести.

Між гір бігали щасливими дикунами —
Я і ти.

Сонце, безжурність, блиски над нами,
Сміх золотий.

А ввечорі — ми європейці в шумному місті,
На грудях — білі цвіти.

Серед ілюмінації — соняшні, ясні ми вмісті —
Я і ти.

1917, Владивосток

ДОН КІХОТ

Я розхрістаний і настовбурчений —
Моя тінь — в сутінках тінь Дон-Кіхота.
Я розперезаний і отутурчений —
Може справді в мене душа пілота?

Чому в дитинстві не читав Вальтер Скота?
Був би лицарем не таким замученим.
А я ж не бачив, не бачив ще ешафота...
... Розчарований диким сполученням...

Роздратований і до осі розкручений —
Розфарбований — я брат Дон-Кіхота.
Я роззявлений. Я обездзвонений. Я
обеззвучений.
...Може справді в мене душа пілота?

*

ГОРИЗОНТ

Запах моря, запах солоний —
Гіркий і гострий аромат баговіння.
Я звалений сонцем, я цілком зламаний,
В зорі безладність і сліп від безтіння.

Море, море — поклич закоханого,
Блакиттю, голькою розваж у тузі!
Прийми свого сина несполоханого,
Рідного скелям і бірюзовій медузі.

Приласти сяйвом одбитим сонцем,
Зведи над зором блакитний зонт.
Я зроблюсь гірким і солоним хинцем,
Закоханий в далекий горизонт.

КРИМ

Місяць
сходить над кипарисами
вночі —
водить
вітер
смуги по морю —
а вдень
від Ай-Петрі
з розім'ятих жмень —
різнобарвні
веселі
мінливі
плями —
 аж до
 берега
 де Ірочка ходить
 по зелених схилах
 у светрі.
У виноградниках
в букетах зелени
кинуто білі палаци —
чужі —
нудні —
а в глупу ніч
як нічого не бачиш —
сни.
Порожня лірика під сонцем
нудна під місяцем
над бутафорним краєвидом-морем

Криму —
і ходиш
сам
і ловиш гони в жилах
і молиш
безгучно і
квилиш:
Гори —
Камінь —
Ліс —
Беріг —
якби
чорт приніс
будь-якого
в дверях
Ялового!

1925

ОКЕАН

Я не знаю — є
Що ще більш таємне
Як це співуче слово —
Океан.
Скільки людей-героїв
В твої простори впивалося —
Скільки надій ламалося
Крізь туман.
Скільки народів твоїми водами —
Крізь піну невірних хвиль —
Змагалося з бурями й непогодами
Проклинали могутній
Штиль.
Скільки губів безгучно зціпилось
В бажанні непевних ран
І проклинали — й благословляло
В шепоті:
Океан.
І я — закоханий — я наче в мрію —
Прагну хвилинами найгостріших стум
До тебе — в обрій — приходь — зогрію
І душа повна невиразних
ран.
Що це мені й сьогодні вдарило —
За колом полярним — барабан?
Серце в мені клично захмарило —
Океан —
Океан!

1926

МИХАЙЛО ЙОГАНСЕН

Михайло (Майк) Йогансен. — Народився 1895 р. в Харкові. Батько (із шведського роду) був учителем німецької мови. Закінчив М. Й. гімназію й університет і як лінгвіст-фонетик став аспірантом при кафедрі мовознавства в харківському ІЮ. Писати почав Майк Йогансен російською мовою, з 1919 р. українською. Був членом Вільної Академії Пролетарської Літератури (Вапліте). Збірки поезій: „Д'горі”, Харків, 1921, „Революція”, Х., 1923, „Пролог до комуни”, Х., 1924, „Кроковое коло”, Київ, 1923, „Доробок” (вірші 1917-1933 рр.), Х. 1934, „Ясен”, Х. 1930, і „Поезії” Х., 1933 (в останній збірці зібрані поезії з усіх періодів творчості). Крім того видав кілька збірок новель і гуморесок та праці з теорії поезії — „Елементарні закони версифікації”, Х., 1922 і „Як будувати оповідання”, Х., 1926. Видавав свої твори теж за псевдонімами Вецеліус, В. і Крамар, М. Був співавтором доброго „Практичного Російсько-українського Словника”, виданого ДВУ в 1926 року. Тогочасна літературна критика визнавала Йогансена „талановитим копачем словарних надр, філологом поезії” (А. Лейтес), „майстром слова і ювеліром форми” (В. Коряк).

Дехто зараховував його до неоклясиків. В 1936 р. Йогансена заслано і він мабуть загинув.

Я ЗНАЮ: ЗАГИНУ...

У дахів іржавім колоссю
Никає місяць кривавий,
Удосвіта серп укосить
Молоду зів'ялу отаву.

Яке ще сонце глибоке,
Як виють собаки на місто
Гей кликом тисяч і тисяч!

Я знаю: загину, високий,
В повітрі чистім і синім.
Мене над містом повісять:
Зорі досвітній в око,
В холодне око дивитись.

1920

ЛЮБЛЮ ТЕБЕ...

Люблю тебе — не знаю слів
Тієї пісні лісової.

Крізь верховиння ясенів
Сніжини розтають весною.
Пташиний виклюнеться спів
Із лісовиноного спокою...

Хай пронесеться листям спів
І спиниться понад тобою

ДНІ МОЇ...

Дні мої, мої дивні діти,
Віддав вас вольній волі.
Ви, мов вино, мов вітер,
Мов вагони в дикучім полі.

Он: сховались хмари за обрій,
Он: бори стають на коліна,
Дні мої, мої перші хоробрі
Кораблі в ворожі країни.

1921

ПОСУХА

Над селами хмари
 Похилі,
І тоскно в блакить
Простягають руки безсилі...
 Оце тільки лишилось,
 Що плакати.

О, так залетіли далеко
В такий голубіючий ірій,
Білопіняве пір'я стелили
Над селами хмари...
 Сліз ні краплі —
 Оце нічим лишилось
 І плакати.

1921. Голод

ГОЛОД

Над полем сохлим
Мертві вітряки,
Немов хрести над віршем
Відзабудим...
Руки не сила підвести...
Ще гірша, о, ще гірша
Доля буде.

І поле й голод.
Це все — ти.
Шляхи — твої пошорхлі руки.
Над тим, що пишеш,
Ці хрести
І в борознах твоїх не зійшли звуки.

Сій же в строфи люте насіння,
Сій же,
Поки ріже твій син твого сина,
Сій же,
Пазурями землю копай,
Лушпайя
Сій бараболі —
Ще карам не край,
Ще боротись довго за волю.

1921

СВІТАНОК

Захолола жахом зоря
Над лісом
(Давно вже помер місяць),
Червоне бадилля на сході кричить,
Угору лізе вогневий буряк,
Видирається вище, і вище, і вище,
Ударив, свиснув, розсипався іскрами
— Ранок.

1923

ВЕЧІР

Заснув — і прокинувся в морі,
Засинало в білих пісках,
І дививсь, і куняв хворий
З рукою на сивих очах,

Як піною очі вкрило,
Як хвилі лоскочуть руді,
Не зчувся старечим тілом,
Хитнувся — і зник у воді.

1923

ВЕРНИСЬ

Вогка долина й молоді дуби,
Люцерна сповила узлісся,
І далі ліс, і ліс, і ліс,
У спомини, у Курщину, в Полісся.

Насторожилися старі товариші
В сподіванці наївній і глибокій.

Мовчать кущі,
Пахне кора. Пряде сторожкий спокій.

Де я тепер, де очі, де слова
— Ріка летить вгорі над головою,
Долиною спішить, спіткається трава
І ось уже пливе понад рікою.

І натякає тиша: повернись,
Це ж я, твоя сестра, сестра твоя — ліщина,
Зі мною сплять брати твої, дуби.

Вернись,
Ти переміг, мій сину!

1923

БАТЬКО

З очей спадає денний груз,
Стаю дитиною в нудзі
— Мов серед озера на даху чорногуз
Стоїть на 'дній нозі.

І дивиться туди, де синій ліс
Мене пішов шукать за горизонт
— За подушкою руки заплелись —
За хмарою родився сон.

Й повів мене тихенько до отця,
що вмер.
І ось іде живий,
В сорочці сірій, хворий і смутний,
І тільки не показує лица.

1927

КОЛИСКОВА

Мое, моєньке миле, ясне-мі
Спи, золотава вовно,
Летить-леліє літень в ви-со-ті,
— Кімната весен повна.

Сотайтесь со-не сот-ні сніжні дні,
Одчиниш двері — літо.
Сичить і сіє січень по вік-ні,
Дні в місячнеє сито.

Коли б не ко-ні ні-ж-ні і смут-ні,
Тебе не по-не-сли в осонні,
Спи, сину мій тоненький, на ясній,
На сонячній долоні.

1926

Я С Е Н Ь

І співай тепер, що не ця
Була остання сторінка.
Я тебе прочитав до кінця,
І зосталась одна картинка:

— „Ти мов тонесенька ясень
Зросла в голубе озеро”.
Ах, засміялись ясна,
І стала на порозі.

Не сховаєш тепер лица,
Крізь пальці горить і рдиться.
Я тебе прочитав до кінця
І до себе несу на полицю.

1927

ОСЬ ІДУ ПО РЕЙЦІ..

Ось іду по рейці і хитаюсь,
Чи дійду до краю, чи впаду,
Ліс ліворуч, мов зелений заєць,
Задивився на мою ходу.

Десь далеко одинокий коник
Пісню травам і лісам згадав:
Наче гасне дерев'яний дзвоник,
Наче спить і падає вода.

Скільки днів любилося з ночами,
Розтавало вранці у вікні,
Скільки птиць летіло над полями,
Не верталося до мене уві сні.

Я іду по рейці і хитаюсь,
Чи дійду до віку, чи впаду.
Ліс спинивсь. Ліс, мов зелений заєць,
Задивився на мою ходу.

1927

МЕРТВИЙ КРИЖЕНЬ

Плесо спить. В очерет
 Тікають перелякані брижі.
 Келех ночі налив у плав,
 Келех ніччю по вінця — мла. І от
 над щетиною бору
 Появляється Мертвий Крижень.

Крила йому свистять залізні,
 Оливом повні потужні жили.
 Він летить — і пізні
 Птахи ховають голови під крила.

Трава тремтить у чорній воді.
 Поволі він облітає озеро.
 Голову витяг вперед, вперед, вперед,
 Залізні крила січуть очерет,
 На коліна падають лози.

І от стрілець починає бить,
 Божевільними пальцями шукає набоїв,
 Б'є і б'є,
 а Мертвий Крижень свистить
 Все ближче, все нижче над головою.

І коли ранок встає, змучений в смерть
 Борнею коло чорного бору,
 Човен, води повний ущерть,
 Гойдає тіло з пониклою головою,
 — Тіло стрільця убитого вчора
 З його останнього набою.

АЛЬЧЕСТА

Випливає чапля з туманів:
Тихо крилами моя махає птиця,
Мов у листя ранішніх лісів
З серця ронить кров — і кров стає суниця.

І ще тихше канула за грані
І розтала десь за соснами далеко.
Чапля — може то була лелека —
Потонула в сутиші багряній.

І над плахтою картою полів,
Що горіше, що солодше сниться
В ніч любови, край останніх снів
Народилось сонце-полуниця.

1928

ОВЕС РОСТЕ...

Овес росте край неба у пісках,
Мов сивий дід, над ним куняє хмара.

Похмурий сон: на головах
Стоять століття і бездумно марять.
— Росте овес, киває і мовчить.

Далеко в морі хлять кораблі
Латинський парус у вечірній ірій.

— Овес росте і виростає в ліс.
Стовпи страшні, змертвілі й сірі,
Гниють і з крахом падають на шлях...
— Росте овес край неба у пісках.

1929

ВИ, ЩО, НЕ ЗНАЮЧИ МЕТИ...

Ви, що, не знаючи мети
Спиняли стомлені здорового,
Лежить собі — до неба йти
Ще довго.

І ви, що до небес мости
Своею окропили кров'ю,
Простіть ви нам. Ідемо. Йти
Ще довго.

І піють півні на путі,
І кличуть віковичним зовом.
Забули все. Ідемо. Йти
Ще довго.

ІВАН КУЛИК

І в а н К у л и к — нар. 26. січня 1897 р. в м. Шпола на кол. Звенигородщині. Батько вчитель. Вчився в місцевій міській школі в Одесі, що її не закінчив. Кинувши школу, 17-літнім хлопцем виїхав 1914 р. до Америки, де перебував до 1917 р. Вернувшись на Україну, як комуніст, брав участь у партійній роботі і був теж учасником громадянської війни. Був членом ВУСПП-у й офіційна критика визнавала його поетом „монолітним, без роздвоєння, без сумніву”. Все ж таки, в 1935 (?) році його заслано і прізвище його зникло із сторінок советських видань. Окремі збірки: „Мої коломійки”, збірка поезій з галицького альбому (Харків, 1921), „Одужання” (Х. 1923), „Зелене серце”, збірка друга поезій (Х. 1923). Крім того видав „Антологію американської поезії”.

ОДУЖАННЯ

(Уривки з поеми-щоденника)

IV

Надеждино 2. XI. 1922 р.

Перевтома. Втома. Втома.
Обірвалася думка. Крес.
На сторінках 3-го тома
„Капіталу” Маркса.

Заплутавсь у формулах. А що таке „S”
Додаткова вартість?
Пам'ятаю — „C” — капітал постійний.
„V” — перемінний.

А що таке „S”?
Доктор каже, що не божевілья:
Просто витрата енергії;
Просто — перевтома.

У мозку виросло бадилля.
Густе. Не розворушити ломом.
Вже пам'ять — знаю — не верне
Бадилля. Корінчиками міцно.

Корінчики з криці
Гачки.
Жалом безнадійного смутку
Розібрали в черепній коробці ланцюжки.

Третій том. Тенденція норми прибутку
До зниження.
Доктор каже — це пройде хутко.
Але поки-що — ніч.

А як же економічна студія
І мертве нагромадження?
Кинути працю?
— Ні, ні, цього не буде!

Не піддамся, чуєте?
...Ну, добре, мовчу, я нічого кажу.
Ну, так, це ж відпочинок, вакації.
Я буду слухняний.

Лягатиму рано.
Ви, докторе, маєте рацію:
Я скоро одужаю, встану,
А потім — у Крим на весну.

— Але скажіть мені, любий, коханий,
Скажіть мені, докторе, що таке „S”?

VII

Щербинівський куш. Північний рудник.

Виблискує степ перламутром,
Виблимує синіми зорями.
Чорним велетнем в білому хутрі
Виринає рудник угору.

Витискає з уст димарів
Білу пару роздріпаними колами
Й чатує з високих копрів
Над цілою околицею.

Та вже натовпи в кам'яну плоть
Вкраялись живими свердлами,
Видирають з-під хутра і котять
Переплетені рейки ребра,

Деруть скам'янілі пласти,
Довбаються в грудях залізом —
І зойкає велетень стиха
В хутрі чорною кров'ю замизганім.

Та стискають напружено-вперто
Гострі кайла неблаганними долонями.
І здриганнями передсмертними
Коливаються велетня скроні.

9. I. 1923 р.

ВАСИЛЬ АТАМАНЮК

Василь Атаманюк (псевд. В. Яблуненко) — нар. 14. березня 1897 р. в Яблоніві в Галичині. Батьки — селяни. Закінчив правничий факультет Львівського університету. Служив під час першої світової війни в австрійській армії і 1918 р. брав участь в роботі революційного комітету в цій армії. Член партії „боротьбістів”. Перший свій вірш надрукував 1915 р. в часописі „Українське Слово”. Друкував свої твори по українських львівських, канадійських, київських, харківських та інших журналах і часописах. Організатор і член літературного об'єднання „Західня Україна” і редактор збірників під цією ж назвою. Писав теж театральні п'єси й інсценізації. Засланий; про дальшу його долю нічого не відомо. Окремі збірки поезій: „Чари кохання” (Катеринослав, 1921), „Хвилі життя” (Катеринослав, 1922), „Жовтень”, акварелі 1923-24 (В-во „Друкар”, Київ). За псевдонімом В. Яблуненко: „Дума про Степана Мельничука” (Харків, 1924), „Галичина” (Харків, 1925). Видав теж антологію „Нова єврейська поезія” (Київ, 1923). Його антологію української поезії, видану 1930 р. названо саботажем за вміщення в ній поезій Лепкого, Карманського і Чернецького — і виключено його з об'єднання „Західня Україна”.

ПІД ОСІНЬ

...Янтарітиме тихий сад
Намистом пожовклого листя,
Мряки холодна коса
В туманах тягучих повисне.

Хати присунуться ближче до клунь,
Степ од села втече далі,
Бабине літо в срібную ткань
Повіє селянські печалі...

Заграють органи молотілок,
Як годинник ціли затуркочуть,
З села встане порох, як сивий димок,
З неба хмари, як злотнеє клоччя...

...І янтарітиме задумливий сад
Намистом пожовклого листя,
Мряки холодна коса
В туманах тягучих повисне...

ВАЛЕРІЯН ПОЛІЩУК

Валеріян Поліщук (псевдоніми: Василь Сонцвіт, Філософ з головою хлопчика) — нар. 1. жовтня 1897 р. в с. Більче, Боремельської волости в Дубенщині, на Волині. Закінчив гімназію 1917 р. в кол. Катеринославі. Потому вчився в Інституті цивільних інженерів у Петербурзі; не закінчивши вчення в інституті, перейшов на історично-філософський факультет Кам'янець-Подільського університету. Був членом літ. організації „Гарт”, потім належав до мист. об'єднання „Авангард”. Писати почав ще в гімназії. Офіційна советська критика визначила його „людиною скомплікованою”, „єретиком і норовистим”, хоч і цікавим та вразливим поетом”, закидаючи йому водночас різні „ризиковні концепції”. За це останнє, як і за його ересі і норови, Поліщука Валеріяна зліквідовано: пішов на заслання і пропав без вісти. Окремі збірки поезій: „Сказання давніше про те, як Ольга Коростень спалила” (Січеслав, 1919), „На полях. Батькові і матері”. (Київ, 1920), „Сонячна міць” (К. 1920), „Вибух сили”, поезії (Катеринослав, 1921), „Дума про Бармашиху” (1922), „Ленін”, поема (1922), „Ярина Курнатовська”, ритмований роман (1922), „Книга повстань”, поезії 1919-1921 (1922), „Радіо в житах”, поезії (1923), „Дівчина”, поезії (I. вид. 1924, II. вид. 1925), „Жмуток червоного”, поезії 1923-24 рр. (1924), „15 поем” (Харків, 1925), „Європа на вулькані”, надзвичайна поема (Х. 1925), „Громохкий слід”, поезії 1922-1925 (ДВУ, 1925), „Остання війна”, збірка військових поезій (ДВУ, 1927), „Металевий тембр”, поезії індустріальної доби (1927), „Геніяльні кристали” (1927), „Козуб ягід” — Оповідання, афоризми, бризки мислі й творчости, стежки думок і алегорії людини, яку життя приперчило (1927) та інші. Писав теж теоретичні праці: „Як писати вірші?” (1921), „Розкол Європи” (1925), „Літературний авангард” (Харків, 1926), „Назадництво „Гарта” та заклик групи митців „Авангард” ” (ДВУ, 1926), „Пульс епохи”, конструктивний динамізм чи войовниче назадництво? (Харків, 1927).

АДИГЕЙСЬКИЙ СПІВЕЦЬ

(Уривок з поеми)

О, скільки геніїв
Пішло од нас у безвість,
Не маючи повітря
Та розмаху для крил!
Не підійти переказать
Для сотень мільйонів
Сирих лукавих душ.
Оточення ж мале —
Підземна темінь шахти,
Що проковтнути жде
Десь кожен справжній звук.
І для творця — то смерть —
Тьма коридорів підземельних,
Де висить антрацит
І капає вода зі стель
Дзвінким і металовим цвяхом.
Пожежею степів
Охопить душу страх.
Так вата липає в огні одразу,
Як серце розпачем
Та хвилями екстазу.
І крик удариться об стіни кам'яні,

Як бризки скла з шипінням шорстким;
Одскочивши од глухоти безлюддя.
О, тоді задрість смертним болем стисне
І відбере останній духу зойк:
„Навіщо я родився в темнім підземеллі
Маленької сліпої ночі?
О, чом же я не син
Безмежних мас, численної породи людства,
Дрижучих серць, що б'ються і палають
І затирають, наче перша злива,
Мале бадилля на шляху
Моеї нації дрібної?
Колись-то утрамбує ступ нога
Моїх незібраних комашок
І людства велетенська п'ята
Зрівняє мови суходолів.
А зараз тьма зірката слухає й глузує —
То барда доля зла.
Він серцем куриться для себе,
Як сопка нагнічена вагою.
Співець у щупті інгушів,
Які не знають за долину,
В безвітрі душаться навіки.

Зима 1922-1923, Харків.

І. НІЧНИЙ КОРАБЕЛЬ

(Захід)

Над Берліном пригашений гул
І приглушене сяйво.
Океан темносиній нависнув, як ніч,
Рідкі зорі забуто мигають,
І літають по всесвіту смуги пасаті
З аеро-маяків:
Там пробіжить парус, як лезо,
Там торкнеться кінцем світляним,
Там полосне хлистом по хмарі,
То аж в землю сиру вріжеться, гляне —
І пішов навкруги у безодні розстать.
Ніч, підбілена знизу сяйвом міських ліхтарів,
Темно нависла вгорі.
Тільки зорі забуто мигають,
І літають по всесвіту смуги пасаті
З аеро-маяків.
Над Берліном пригашений гул завмира.
Але — що це? — З вікна підводиться дивная нота,
Але — що там? — лірна струна десь розмірно гуде,
І знайомий пропелер жуками хрусткими
Цілу баню небесну наповнив.
Де він?..
— З краю гроно вогнів напливає на місто:
Зеленавий — червоний з боків,
А в невидимій туші птаха-машини
Освітлені вікна кабіни
Пливуть у зеніт.

І на крилах і знизу свідомости цифри
Блиском реклями говорять, —
То новий уночі проплива корабель,
Океан двигтить од роботи моторів.
Так у темному морі
Людина пливе
До нових, осіянних осель!

24. жовтня 1928, Осльо

П. Ж А Л Ь

(Східне)

Пролітали сойки в парі —
Тінь за ними скрізь.
Мій коханий на базарі,
Наче кипарис:

Він служанці хитрій бая
Перстень поніс...
Ах, Фатіма проливає
Водограї сліз.

ТВОРЧИЙ МЕНТ

Розтворено живу, як запашний полинь,
Коли заковано дзвенить степами спека.
Мені просторо. Марю в синій день,
Мов клекотить літаючи лелека,
Мов тиха пісня лине іздалека
В ту саму ясну, степовую синь!
Тоді до мене
Прилискується творчий мент.
Я кидаю йому одчепне забавками —
Багаті образи незміряним безладдям,
Та звукові метафори, мов тафлі скла,
І хитаві ритми.
Ось вони скачуть, стикаються борнею,
Барвисто розгортаються хвостами павичів,
Вбиваються у пам'ять
Гвіздками косяними
М'ясних і ситих червів,
Одштовхуються пружними молекулами газу,
Налітають з гамором одразу,
Двигтять і думать не дають...
Тоді мене підводить творча лють,
Я одчиняю фантазійні шлюзи —
І всі вони, як удавані друзі,
Розбіглися — мов цапнула мене біда.
Назустріч їм польотом хижим
Ще образи нові летять:
Контрастні, всякі: оксамитно-ніжні,
Як ельфи легкі і тяжкі, мов крижні —
Розкидані по мареву на край стремлять,

А тут моя увага влучно й льотко
Їх чорним олівцем стріля,
Приміром образи:
Гроза погримує із-за хребта
Тяжким, могутнім тарахтьолом,
Вимахує звідтіль платком вогнистим
Блискавок.

Інший образ:
Моторовий човен
Ставить сходи хвиль,
Щоб вилізти по них на обрій...
Ще образи:
Вода з закрученого крана
Оскомою в зубах сичить.

Янтарне течиво освітлення
Спливає з боків хвиль.

Іней сухий на смак,
Немов цукрова пудра.

Чорний лід роялю
Сміється конячими зубами.

Коральовий червяк
У медовій сочистості розламаної сливи.

Пропелер вінчиком бринить.

Переливається на край погнутих хвиль
Масткая, золота олива сонця...
І далі й далі — інші впливають
В своїм крескім і невгомоннім граї,

Летять і бурю в'ють,
Мов ластовині зграї
Над осіннім морем...
Тоді з них кращі я
Митьоминучо вибираю,
Арканю логікою мислі,
Обрізую їм патли нечесані й нечисті,
Даю їм напрямок і ціль —
І вже несуть багатства звідусіль
Мої крилаті друзі завзято-стислі,
Запряжено везуть
Ідею величаву,
А я друкую це —
Збираю гроші й славу.
Бувають, звісно, й інші творчі пляни,
Коли навальна думка зав'язує сюжет,
Щоб той сюжет обріс звукальним м'ясом...
Про це я напишу
Вам якось іншим разом.

1. вересня 1929
Геленджик

ДМИТРО ФАЛЬКІВСЬКИЙ

Дмитро Фальківський — нар. 22. жовтня 1898 р. в селі Великі Липеси, кол. Кобринського повіту. Батько був робітником на цегельні. Вчився в сільській школі, потому в гімназії у Бересті Литовському, якої не закінчив через воєнні обставини. З молодих літ почав брати участь в революційній роботі і 1920 року вступив до Червоної Армії. Звільнившись з армії 1923 року, почав працювати на літературному полі. Є деякі дані, підтвержені згадками у віршах, що в революційний час працював у Чека. Друкувати поезії почав з 1924 р. в „Червоному Шляху”. Був співробітником „Літературного Ярмарку”. Оспівував село, своє Полісся й офіційна критика називала його „старомодним співцем сільських красот”, закидаючи йому, що він стоїть „на тому березі епохи”. Розчарований в комунізмі і болючи над своїм минулим, дає цьому вислів у своїй поезії і в грудні 1934 року його судять і розстрілюють разом з Влизьком, Косинкою та ін. обвинуваченими „в підготовці терористичних актів проти працівників радянської влади”... Окремі книжки Фальківського — поема „Чабан” (Харків, 1925) і збірки поезій „Обрії” (Київ, 1927), „На пожарищі” (К., 1928), „Полісся” (Х.-К., 1931).

ОДШУМІЛО ЛІТО...

Одшуміло літо.... одспівало жито.
І тільки вітер креше іскри по стерні
І, як тінь докори, наступа копитом
Сухоребра осінь на поля сумні.
Там, де грали роси у вишневих ранках,
Не сміються дзвінко ніжні васильки,
Не шелеснуть листям над самотнім ганком
В тишині вечірній ясені стрункі...
Не озветься поле у задумі сонній...
У задумі сонній синьоока даль.
І прядеться тихо в мене під віконням
Біле павутиння й золота печаль.

ОДНА НОГА В СТРЕМЕНАХ...

Одна нога в стременах.
Сніги. Вітри. Зима...
Розрубані рамена,
А кінь стоїть і дремле:
— Куди ж його йти?
До болю вгрузли в землю
Залізні копити.
Поглянув скоса оком:
— Хоч би уже сідав!
І знову дрібним кроком
У далеч почвалав...
Іде, іде снігами
На північ, південь, схід —
А вслід червоні плями,
А вслід червоний лід.
Іде, іде і стане,
До місяця ірже:
Невже таки не встане?
Невже?
Одна нога в стременах...
Сніги. Вітри. Зима...
Розрубані рамена,
І голови нема.
Ще вчора був веселий:
Чи думав, що кінець?
Сьогодні ж: Леле!
Мрець.

I

А він стояв тоді понуро,
І руки зв'язані іззаду...
І тільки місяць коло муру
Скликав сестер своїх на раду.
В очах байдужість і покора...
І тихо:
— Дайте докурити!...
А ще за мить — лицем угору
Лежав він кулею забитий.
Давно було... Було багато...
І в мене ж кров — не як у риби!...
Ну чим же, чим я винуватий,
Що трошки, тільки трошки схибив...
Хотів в чоло...
Тряслися руки...
А за стіною степ широкий.
Пустить?
Та я ж чекіст!...
Ах, муки...
І це страшне, розбите око.

II

В степу коса збиває роси, —
А там — дівчата із серпами,
Забувши втому коло кросен,
У смерть іграють з колосками.

Серпи — чик-чик... і колос долі...
— Чи думав він, що буде мертвий?
І в ряд поклалися по полі
Німі снопи, безкровні жертви.
І жаль такий, що між колоссям
Волошкам смерть невинуватим...
За що ж вони?
Ах, там, де косять,
Нема часу їх обминати...

Добро дівчатам із серпами:
Їх жертви плакати не вміють...
Снопи кладуться за снопами,
Лише серпи блищать, як змії.
А я?

Я теж косити мушу
В ім'я майбутнього врожаю
І жах один, що жертви душу, —
Подумать тільки — душу мають...
І стане гірко-гірко в серці:
— А може й тут волошки сині?
Та чи ж побачиш в буйнім герці,
Де винуваті, де невинні?
А так — усе до болю просто...
Рука пером сім раз чирикне
І вийде слово просте: „Ростріл”
(Папір німий... мовчить... не крикне).
А потім прийде сіра північ,
І в камері задзвонить тиша...
А там... „Наган” розбудить півнів...
Земля в крові...
І „він” не дише...

ТА Й ПІДУЖ Я ЗА МІСТО...

Та й піду ж я за місто, в село —
Там, де межі здіймаються круто,
Там, де вітер сухим помелом
Замітає шляхи позабуті.

Поклонюся я низько житам:
— „Ви простіть мене, блудного сина,
Що я вас проміняв, прогадав
На сирени, на брук, на машини...”

Проспіваю я пісню весні:
„Гей, ти весно! Розплетена весно!
Заплету в твої коси пісні,
Пов'яжу із квіток перевеслом...”

Проспіваю про гамір машин,
Пригадаю минулеє з болем,
Розкажу, що в селянській душі
Не умруть ні волошки, ні поле...

КОМУСЬ ДАНО...

Комусь дано діла творить великі,
Що ниткою простягнуться в віки,
А з мене досить, що не був дволикий,
Що серця не міняв на мідяки;
А з мене досить,

що маленькі вчинки,
І пориви свої, й діла дрібні
Я не виносив продавати на ринки,
Мов той крамар в базарні дні.
І хоч тепер уже лягла утома
І борозни порізали чоло, —
Я все ж радий,

що кожному кому
В своїх піснях я напоїв теплом:
Я все ж радий,

що вмів співати просто,
Благословляючи людей і кожному мить,
Що моє серце, виснажене доста,
Учили прагнути,
горіти,

і любить.
Тому не заздрю я нічому і нікому,
Хай іншим їх незрівняні діла...
А з мене досить

вміти вкласти в кому
Хоч би одну краплиночку тепла.

1929

ОСІНЬ

На клаптики
незграбні

і нерівні

Покрайно дощенту небо все,
То за вітрами хмари мчать на північ,
Мов караван сполоханих гусей.
І гнуться дерева в якомусь божевіллі,
Покірні волі збуджених стихій,
Щоб перше золото, прибите цвіллю,
Жбурнуть землі, як дар осінній свій.
А потім пройде дощ...

Укриє пилом

І полетить воно в затишшя низини,
І там, безвільне, немічне й безсиле,
Лежатиме і ждатиме весни.

Я не сумую...

Ні... Хай б'є у вікна

Краплистий дощ і шамотять вітри, —
Давно вже знаю я, що жить не вік нам,
Та не люблю осінньої пори.

І кожен раз,

коли прокинусь вранці

І гляну на берез безлистя ряд, —
Пригадую чомусь я новобранців,
Що з фронту

не повернуться назад.

Мов лист берез, укриють їхні кості
Чужі піски чужих полів і лук,
І тільки вітер, залетівши в гості,

Над ними проспівав про біль розлук.
 Та що їм до пісень,
 до сліз матусі,
 До туги сіл,
 до нарікання міст:
 У золотій осінній завірюсі
 Спадає лист...

Ридає лист...
 Чи ж не тому в ці дні похмурі й сонні
 Під рип осик,
 під гайвороння крик,
 Так хочеться мені,
 щоб під віконням
 Розцвів ізнов потоптаний квітник,
 Так хочеться,
 щоб в передгроззя грізні,
 Коли дзвенить і грається луна,
 Мої докори й нарікання пізні
 Весінне сонце випило до дна.

Я не сумую...
 Ні...
 Хай б'є у вікна
 Зів'яле віття й падає з дощем, —
 Та все ж кумедно:
 знать, що жить не вік нам
 І думати —
 „хоч би деньок іще”.
 І так в думках про завтра і сьогодні
 Мінливий шлях пройти за кроком крок,
 Аж поки не прошамкає походню
 Життя,
 немов на підпитку дячок...

ЄВГЕН ПЛУЖНИК

Євген Плужник — нар. 1898 р. в сел. Кантемирівка, кол. Богучарського повіту, на Вороніжчині, в селянській сім'ї. Вчився в гімназії в м. Бобрів, яку закінчив 1918 року. Переїхавши до Києва, вчився в Ветеринарно-зоотехнічному інституті (що його не закінчив) і потім в Театральному інституті ім. М. Лисенка. Писати почав 1922 р., перший вірш надрукував в журналі „Глобус” 1924 р. В 1923 р. належав до Асоціації письменників (т. зв. Аспіс), в 1924 році до літературної групи „Ланка” і в 1926 р. до літературної організації „Марс” (Майстерня революційного слова). Заарештованого після вбивства Кірова засуджено дня 25. березня 1935 до розстрілу. Кару розстрілу замінено йому на 10 років ув'язнення в далеких таборах і заслано на Соловки. Хворий на сухоти не витримав ув'язнення і каторги і дня 2. лютого 1936 року помер на Соловках. Його поезію офіційна советська критика визначила як „лірику болю і безсилої віри”. Крім поезій писав теж драматичні твори і видав роман „Недуга” (Київ, 1928). Збірки поезій: „Дні” (Київ, 1926), „Рання осінь” (Київ, 1926) і видана 12 років після його смерті третя збірка поезій „Рівновага” (Авгсбург, 1948). Написав теж віршем драму „Шкідники”, фрагменти якої були друковані у львівських „Наших Днях”.

Я ЗНАЮ...

1

Я знаю —
 перекують на рала мечі,
І буде родюча земля —
 не ця.
І будуть одні ключі
Одмикати усі серця.

Я знаю!
 І буде так, —
Пшеницями зійде кров;
І пізнають, яка на смак
Любов...

Вірю.

2

Знаю, сіренький я ввесь такий,
Мов осінній на полі вечір:
Тягаром минулі віки
На стомлені плечі.

Серце здушили мое — мовчи!
О, майбутнє мое прекрасне!
Чуло серце тебе вночі,
Що ж, нехай собі серце гасне.

Хтось розгорне добу нову, —
І не гнів, і не біль, не жертва!
Воскресінням твоїм живу,
Земле мертва!

3

Я — як і всі. І штани з полотна...
І серце мое — наган!
Бачив життя до останнього дня
Сотнями ран!

От! І не треба ніяких слів.
За мовчанням вщерть зголоднів!
Зійде колись велетенський посів
Тишею щирих днів.

От і не треба газетних фраз!
— Біль є постійно біль!
— Мовчки зросте десь новий Тарас
Серед кривавих піль!

1924

У ДУЖИХ ДНІ...

У дужих дні — немов слухняна глина,
Покірна волі й пальцям різьбаря;
А я схилюсь тихенько на коліна, —
Шумуйте, днів розбурхані моря!

Але не гнів, не заздрість і не втома
(Благословенний шлях, що ним іти!), —
Якась нова, словам ще невідома
Солодка мука здійснення мети!

Хай іншим дні прозорі і покірні,
Нехай я сам покірний дням моїм!...
...О, днів прийдешніх обрії безмірні,
О, тишина моїх маленьких рим!

НІ СЛОВЕЧКА ЙОМУ НЕ СКАЗАВ

Ні словечка йому не сказав старий.
Мовчки вивів коня за ворота.
Потихеньку осіння лилася згори
На степи позолота.
А коли упав перший у жовтні сніг,
Лист прийшов весь пом'ятий:
За далеке майбутнє ліг
В бур'ян головою спати.
До товару... По воду... А день за днем...
Знов подвір'я взялося травою...
Серце, серце! З твоїм вогнем —
— У бур'ян головою!

ВІКНО В САДОК...

Вікно в садок, тож пахощі зела
Присмачують мені пригірклість ліків...
— Скажи, недуго, де ти сил взяла
Маленькі радості роздмухати в великі?

Чи викриває твій упертий жар
Одну з химер прехитрої природи, —
І повнота життя лиш спільний дар
Фармакопеї і температури?

ЛЮБЛЮ В УЯВІ..

Люблю в уяві декільки сторінок
Історії назад перегорнуть:
Яснішає мені далека путь,
Що приведе на землю відпочинок!
Коли відчую я міцний зв'язок
Між днем біжучим і простором часу,
Такі упевнені стають відразу
Мій кожний порив, кожна думка й крок.

І ось старанно в пам'яті ховаю
Я спогади великі і дрібні —
Бо і минулі, і прийдешні дні —
Мов сходи ті, що я по них ступаю,
Де незліченні споминів скарби,
Часів минулих досвід і наука —
Мені єдина певна запораука,
Від помилок, що я їх був робив!

ДИВЛЮСЬ ВСЕ СПОКІЙНИМИ ОЧИМА...

Дивлюсь на все спокійними очима
(Давно спокійний бути я хотів) —
І вже не тішить вишукана рима,
А біль її шукати — й поготів!

Коли дійшов заранній біль розплати —
Збагнув усю непереможність днів —
Чи потребуєш час твій марнувати
На лад закінчень, суфіксів і пнів?

Ні, на уста усмішкою гіркою
Ляга мовчання мудрого печать...
Дар нелегкий ваш, досвіде й спокою,
Дар розуміти, знати і мовчать!

ТЕПЕР НА ПІВНОЧІ...

Тепер на півночі горять сніги...
Струнки на півночі біжать олені...
І знак північної снаги,
Високі заграви студені
Сліпучо міняться...

Повій

В остиле серце, Аквілоне! —
Я зрозумію голос твій,
Бо кров, млявіючи, холоне;

Бо нижче й нижче никне голова,
Як буйність барв байдужий зір зустріне;
І все частіш пустиня снігова
Мені ввижається...

Вітай, пустине!

КОЛУМБ

Подолано упертість Ізабелли,
Довершено змагання многих літ, —
І от Колумб виводить каравели
Здійснити мрію і створити міт.

Діб сімдесят пливуть вони. Пустелі
Незнаних вод то ясні, то мрякі...
Невже ж брехня і мапа Тосканелі,
І здогади бувалих моряків?

Невже шляхів до Індії немає?
Невже ганьба їх подвигу й труду
І море це ніде не підіймає
З безодень темних землю молоду?

Та проліта в смерковому міражі
Землі близької вісник, голуб сиз! —
І вже дзвенить в подертім такелажі
Легенький, прямий, відбережний бриз.

Земля! Земля! Прочувані країни!
Вони знайшлись! По слову! Румб у румб!
Що то вагання, голод, глум і кпини, —
Довершено.

Колумб!

Колумб!

Колумб!

І він виходить і салют приймає
На честь відваги, мудрости й снаги...
...І Індію відкривши, обіймає
Америку якоїсь береги...

ВАСИЛЬ БОБИНСЬКИЙ

Василь Бобинський — нар. 1898 р. в Кристинополі, З.У., в домі залізничного робітника. Гімназійні роки у Львові й у Відні. 1916 року зголосився до Українських Січових Стрільців і брав участь в їх боях і походах до квітня 1920 року. Після трьохмісячного перебування у Києві, де познайомився з Д. Загулом і Я. Савченком, які мали великий вплив на його творчість, вернувся в червні 1920 року до Галичини. В 1921 р. належав разом з Ю. Шкрумеляком, Р. Купчинським і О. Бабієм до ред. колегії літер. журналу „Митуса”. Потому перейшов до комуністів, співпрацював у „Культурі”, редагував „Світло” і від 1928 року комуністичні „Вікна”, коло яких згуртував С. Тудора, Козланюка, Галана та інших. В 1930 р. виїхав в УССР, де його по чотирьох роках — в грудні 1934 року — суджено в процесі Крушельницьких, Косинки і Влизька і засуджено на заслання. Чи живе — не відомо. Збірки поезій: „В притворі храму” (Львів, 1919), „Ніч кохання” (Л., 1923), „Тайна танцю” (Л., 1924), „Смерть Франка” (Л., 1928), „Слова в стіні” (?) і „Поезії” (Харків, 1930), в яких подано вибір поезій рр. 1920-1930.

ЯК ВЕЧІРНЬОЮ ОТРУТОЮ...

Як блиски сонця втомляться,
Розстелить темінь ризи,
В душі моїй розломляться
Кришталеві призи.

Перлистих сліз намистами
Завагоніють роси
І чисті дня приноси
Згорять вогнями жовтолистими.

Як сумерк вниз нахилиться,
Снувати стане сонне,
Тоді моє невгомоне
Розплачеться, розквилиться.

І піснею заснутою
Самотність серце стисне,
Як вечірньою отрутою
Цвіт папороті блисне.

З МАНДРІВНИМИ ЛАСТІВКАМИ

За тобою, за тобою поплелося
Моє серце немовлятем безпомічним...
Над полями море мряки розлилося,
Надвигає необнята ніч.

Десь над морем з мандрівними ластівками
Крила ламле моя туга понад хвилі.
Надвигає чорна хмара з блискавками,
То не хмара, то пекучий біль...

Надвигає чорна хмара, жмурить очі...
Будуть громи: чорна хмара хмуриє брови.
Згинуть марне бідні птахи темної ночі...
Над морями висить смертний покров.

Чорне море всіх затопить!... всіх... затопить...
Без змагання, без окриленого бою!
Гасне день... Вночі за серце вхопить
Чорна туга за тобою... за тобою...

1921

ЧОРНОЗЕМ

I

Перепоений потом мужицьких долонь,
Ти лежиш, чорноземе, німий без'язикий.
Ти забув, що тебе пряжив з неба вогонь,
Що ти був рожаїстий і дикий.

Ти забув, що тебе оголомшував гін
П'яних соків, терпких і зелених.
Ти забув і мовчиш. За загоном загін
Потопає в імлистих пеленах.

За загоном загін мірить безмір небес,
Олив'яних, чужих і ворожих.
Тільки вітер вночі, як навіжений пес,
Виє довго і сон твій тривожить...

III

В чорні ночі виходиш в самотній простір:
Б'ється серце в грудях неспокійне.
Виє вітер, як бідний, стривожений звір,
Що ворожить пожежі і війни.

Притулися грудьми до землі, припади
І долоню вложи в її лоно:
Чуєш? Дихає жар вікової груди,
Тямиш? Кров багровіє червоно...

Припади. Наслухай. Чорнозем не замовк,
Він шепоче несвітську поему.
Вітре! Вітре! Що виєш, як ранений вовк,
Ти мій брат, рідний брат чорнозему!

ДАЛЕЧІНЬ

Про далекі моря, де колишеться срібло зелене,
Де хмарини пливуть, невловимі, розвійні, як сни,
Де стрункі кораблі ловлять вітер в напнуті пелени,
У жаданні летіти нестриманим льотом стріли,

Про далекі моря, де заховано щастя для мене,
На квітчастім атолі, в країні палкої весни,
Чи в стражданні живел, що громами ридає шалене
І в грізну далечінь, ген, невпинно жене буруни.

Я хотів би комусь заплести, замережати дивну
Повість — вічно нову — молодій красуні землі,
Як прибої на гребенях скель золоту, переливну,

Легкокрилу, як радість вітрил, що несе кораблі,
В далечінь, що манить у безкрай, далечінь невідому —
Одиноке пристанище тих, що не відають дому.

З ПОЕМИ „СМЕРТЬ ФРАНКА”

VI

Гадюкою звивається дорога...
Куди, куди біжить дорога ця?
Каміння, глід, жар, згага і знемога...
Немає їй ні краю, ні кінця...

Усі квітки жорстокий хтось роздавив,
З крилець надій райдужний пил обтряс...
... Дрогобич, Львів, Самбір і Станиславів,
Залізний кінь, жандарм, багнет, шупас.

Жахливе сам-на-сам в бруднім готелі,
Вмирання з голоду три довгі дні,
І — крик конаючого на пустелі —
Апокаліпса-візія: на дні.

Голодний жар, беззуба змора смерти,
І... сон в жару... чи й справді вірний друг?...
... А там — чи ж може хлопський син умерти,
Де стигне сад і терпко пахне луг?

Де янтарем бринить пшеничне поле,
Біжать на став купаться зграї верб,
Де з сонця вдень збирають нектар бджоли,
А ніччю зорі жне небесний серп...

Стривай, постій, задумана хвилино!
Він утомивсь, охляв і знемага́...

Та кат-життя не відає спочину,
І вже повітря тне ляск батога.

І вже, мов суп, жандармський хижий кіготь,
Що й цю дробину забуття розгріб.
Бо що їм там життя людини? — Віхоть!...
Зопрів один? — Чорт з ним! Іще є сніп...

Гайда, гайда в дорогу, в спеку, пішки
В самі жнива, — гайда, гайда вперед!
Пливуть лани, гаї, ставки, обніжки...
Піт очі їсть... Поблискує багнет.

Не попускають хижі, гострі кігті.
Вжирається в підшви рінь, пісок.
А що комусь там злізуть з пальців нігті?
— Хто б там пустим журились? — Це дріб'язок...

А що комусь на плеснах шкура репне?
Це теж пустяк... Гайда, гайда вперед!
Що на стежках червона кров заскрепне?
І вродить мак?... Блищить, як змії, багнет...

1926

АНДРІЙ ПАНІВ

Андрій Панів — нар. 30. вересня 1899 р. в с. Прорубі, кол. Сумського повіту. Батько був волосним писарем. Вчився в сільській школі, потому в учительській семінарії в Курську, що її закінчив 1918 р. Потім учителював на селі і згодом перейшов на вчительські курси до Києва. Закінчивши курси, вчителював у Донеччині і був завідувачем підвідділу соц. виховання Наросвіти в Із'юмському повіті. В 1921 р. переїхав до Харкова, де закінчив (1925 р.) факультет соц. виховання в Інституті Народної Освіти. Перший вірш „Посуха” надрукував у часописі „Селянська Правда” 1921 р. З 1923 р., покинувши вчителювання, перейшов на журналістичну роботу і працював відповідальним секретарем журналу „Сільсько-господарський Пролетар”. Був у 1922 р. одним з організаторів спілки селянських письменників „Плуг” і її секретарем. Писав теж оповідання. Його поезії вийшли збіркою „Вечірні тіні” (Харків, 1927). Ув'язнений і засланий.

НА МІСТО СТОМЛЕНЕ...

На місто стомлене здаля дихнула осінь:
Повітря вніч пило міцную прохолоду,
А ранком — почепилась блідо-сиза вогкість
На будинки, мости, на води...
Там, десь за обрієм, вона спросоння дише.
Її — цю ніч поцілувало літо,
Прийшло, промовило: „Ще спиш?”
І нахилилося, в тумани оповите.
Спросоння кліпнула й зідхнула —
Приснились: золото і листя шелест,
І роси ранкові, й дзвінкі осінні луни,
Коли кривавий лист дорогу стеле...
Зідхнула ласкаво, промовила: цілуй! —
Змутніла неба синяя емаль,
І вулиці повив серпанком ніжний сум,
Заводи одягла вуаль...

А вдень — буяла літа перемога —
Останні ласки — огневі...
Будинки літу цілували ноги
І слали погляди з-під довгих вій...

Асфальти дихали жадібно і смолисто
І заховатися спішили в тінь —
Востаннє літо цілувало місто,
Йдучи в прозору далечінь.

СТЕПАН БЕН